کۆمەڵەی "یەکبوون و ئازادی" (کۆمەڵەی کوردی)

لە بەڵگەنامە نهێنییەکانی وەزارەتی دەرەوەی فەرەنسەدا

لە فەرەنسەییەوە وەرگێڕانی:
د. نەجاتی عەبدوڵڵا

بەشی یەکەم

پێشەکی

داپڵۆسین و قەتڵوعامی دوای شۆڕشی ساڵی ١٩٢٥ی شێخ سەعیدی پیران و ڕاوەدوونانی ڕووناکبیرانی کورد دوای بەجێهێشتنی ئەستەمووڵ، کێشایەوە بۆ ئەوەی کە بەشی زۆریان وەك ئاوارە لە شانشینی عیراقی ژێر منداتی بریتانیا و سووریا و لوبنانی ژێر منداتی فەرەنسەدا بگیرسێنەوە. ئۆکتۆبەری ساڵی ١٩٢٧ ڕێبەر و ئەندامانی چوار کۆمەڵەی سیاسیی کوردی: جەمعییەتی تەعالیی کوردستان، فیرقەی میللەتی کورد، کۆمیتەی سەربەخۆیی کورد و جەمعییەتی تەشکیلاتی ئیجتیماعییەی کورد، دوای چەندین کۆبوونەوە، ڕۆژی ٥ی تشرینی یەکەمی هەمان ساڵ لە لوبنان یەکەمین کۆنگرەیان بەست، بەم شێوەیە (جڤاتا وەڵاتییێ کوردا، جڤاتا کوردان یا کۆمەڵەی خۆیبوون) لەدایکبوو.

خۆیبوون دوو دامەزرێنی سەرەکیی هەبوون، ئەوانیش جەلادەت بەدرخان و مەمدووح سەلیم بوون. سکرتاریەتی خۆیبوون بە مەمدووح سەلیم سپێردرا و کاروبارەکانیش بە هاوبەشی لەلایەن کۆمیتەی ناوەندییەوە بەڕێوە دەبردرا. بەم شێوەیە کۆمەڵەی خۆیبوون سەرۆکی نەبوو و تەنها کۆمیتەی ناوەندی هەبوو و ئەندامانی هەڵبژێردراوی کۆمیتە بریتی بوون لە: مەمدووح سەلیم، جەلادەت بەدرخان، مستەفا شاهین، بۆزان شاهین، حاجۆ ئاغا و خەلیل ئیبراهیم پاشا[1]. بەگوێرەی چەندین لیست کە لەلایەن دەزگاکانی زانیارییەوە ئامادە کراون، دەتوانین ئەوە دووپات بکەینەوە کە کەسایەتییە سەرەکییەکانی خۆیبوون لەکاتی دروستبوونیدا ئەمانە بوون: جەلادەت بەدرخان (١٨٩٣-١٩٥١)، کامەران بەدرخان (١٨٩٥-١٩٧٨)، سورەییا بەدرخان (١٨٨٣-١٩٣٨)، مەمدووح سەلیم (١٨٩٧-١٩٧٦)، دکتۆر محەمەد شوکری سەگبان (١٨٨١-١٩٦٠)، ئیحسان نووری (١٨٩٣-١٩٧٦)، عەلی حیلمی (١٨٨٠-١٩٦٤)، فەهمی لیجەیی (١٨٨٧-١٩٦٧)، حاجۆ ئاغا (١٨٨٨-١٩٤٠)، ئەمین ڕامان (ئەمین پەریخان) (؟-١٩٢٨)، بۆزان بەرازی (١٨٩٥-١٩٦٨) ، مستەفا شاهین بەرازی (؟-١٩٥٣)، شێخ عەبدوڕڕەحمان گارسی (١٨٩٦-١٩٣٢)، مەولانزادە ڕەفعەت (؟-١٩٣٠)، خەلیل ئیبراهیم پاشا، محەمەد حەمزە ئیف؟. شایانی گوتنە جەمسەری سەرەکیی خۆیبوون مەمدووح سەلیم و جەلادەت بەدرخان بوون. دواتر گەیشتنی ئاوارەی نوێی کورد لە ساڵی ١٩٢٩دا خوێنێکی تازەی بە ڕێکخراوەکە بەخشی، لەمانەی دوایی ئەکرەم جەمیل پاشا[2] (١٨٩١-١٩٧٤)، قەدری جەمیل پاشا[3] (١٨٩٢-١٩٧٣)، عوسمان صەبری (١٩٠٥-١٩٩٣)، د. ئەحمەد نافیز زازا (١٩٠٢-١٩٦٨)، عارف عەباس (١٩٠٠-١٩٨٤) و شەوکەت زولفی (١٨٩٩-؟)[4] هاتنە ناو ڕێکخراوەکە. دواتر ئەمانەی دوایی لە دووکەرتبوون (ئینشیقاق)ی ساڵی ١٩٣٣دا وەختێك برایانی بەدرخانی لە خۆیبوون هاتنە

[1] AME, Direction Afrique-levant, Generalites, (53), 1944-1952

[2] ئەکرەم جەمیل باشا لە ساڵی ١٩٣٩ تا ساڵی ١٩٤٤ سکرتێری گشتیی خۆیبوون بووە.

[3] قەدری جەمیل باشا لە ساڵی ١٩٣٤ تا ساڵی ١٩٣٩ سکرتێری گشتیی خۆیبوون بووە.

[4] *La Ligue national kurde Khoyboun*, Documents recueillis, annotés et présentés par Jordi Tejel Gorgas, Etudes Kurdes, N° hors série III-juin 2007, Paris, pp. 8-9.

بنکەی ژین
www.zheen.org

دەرەوە، تا کۆتایی خۆیبوون (١٩٤٥) کۆمیتەی بەڕێوەبردنی خۆیبوون بوون.

پێڕەوی بنچینەیی و ناوخۆی
(جڤاتا ئاریکارییێ ژبۆنا بەلەنگازێن کوردان ل جزیرێ)

خۆیبوون لە مێژووی خۆیدا دوو قۆناغی گرینگ و چارەنووسسازی بەخۆیەوە بینیوە:

یەکەم: لە درووستبوونیەوە تا ساڵی ١٩٣٢، ئەم قۆناغە یەکێك لە زیندووترین و پڕچالاکیترین قۆناغی ئەم کۆمەڵەیە و قۆناغی یەکگرتووییەتی بە هەموو باڵەکانیەوە. دوای تێشکانی شۆڕشی چەکداری ئارارات و هاوکات تێشکانی بزووتنەوەی کوردایەتی لە هەموو پارچەکانی کوردستان، لە ساڵی ١٩٣٣٢-ەوە بەشێکی ڕووناکبیرانی ناو کۆمەڵەی خۆیبوون، بەتایبەتی برایانی بەدرخانی، زیاتر بۆ ئەوە دەچوون کە ئیدی پێویستە زمانی کوردی ببووژێننەوە و پەرە بە هەستی نەتەوەیی کوردی بدەن و ئەدەبیات و زمانی کوردی بپارێزن، بۆ ئەم مەبەستە یەکەمین کاریان دەرکردنی گۆڤاری "هاوار" و ڕۆژنامەی "ڕۆژانوو" (بە هەردوو زمانی کوردی و فەرەنسەیی) بوو[5]. ساڵی ١٩٣٣ برایانی بەدرخان لەبەر کێشەیان لەگەل بنەماڵەی جەمیل ئەکرەم پاشادا لە کۆمەڵە کشانەوە و ئەوان زیاتر بەرەو پرۆژەی کاری کولتووری و خێرخوازی ڕۆیشتن. یەکەم کاریشیان لەم بوارەدا کردنەوەی کۆمەڵەی (جڤاتا ئاریکاری ژبۆنا بەلەنگازێن کوردان ل جزیرێ) بوو.

دکتۆر ئەحمەد نافیز

بنکەی ژین
www.zheen.org

دووەم: لە ١٩٣٣ تا ١٩٤٥، قۆناغی دووکەرتبوون (ئینشیقاق) و جودابوونەوەی باڵی بەدرخانیەکانە و دواجار ساڵی ١٩٤٥ بە هێمنی ون دەبن. کشانەوەی برایانی بەدرخان لە کۆمەڵەی خۆیبوون (ساڵی ١٩٣٣) و دواتریش بڕینی یارمەتیی لۆجستیکی و داراییی ئەرمەنەکان لە کۆمەڵە، وایان کرد چالاکییەکانی خۆیبوون تا ساڵانی یەکەمی جەنگی جیهانی گەلێك سنووردار بن. سەرەتای جەنگ ئەڵمانەکان پرۆپاگەندەیەکی زۆریان لەناو تورکیادا دەکرد، بەوپێیەش کە تورکیا هاوپەیمانی بەرەی هاوپەیمانەکان بوو، هیچ چاوەڕوانییەکی ئەوتۆیان لە هاوپەیمانەکان نەبوو و لایان وابوو بەرژەوەندی کورد لەوەدایە پشتگیری لە

[5] Jordi Tejel Gorgas, *Le mouvement kurde de Turquie en exil: continuités et discontinuités du nationalisme kurde sous le mandat français en Syrie et au Liban, 1925-1946.* P. Lang, 2007, p.116

هێزی تەوەر (میحوەر) بکرێ. ئەڵمانەکان گفتی دەوڵەتێکی کوردییان بە کورد دابوو، بە مەرجێك پشێوی لە تورکیا بنێتەوە. هاوکات لەگەڵ سەرکەوتنەکانی ڕووسیادا ساڵی ١٩٤٢، ئینگلیز توانیی پێوەندیی نێوان کورد و ئەڵمان بپچڕێنێ و سەرکردەکانی خۆیبوونیش توانییان پێوەندی لەتەك فەرەنسە و بریتانیادا دروست بکەنەوە[٦].

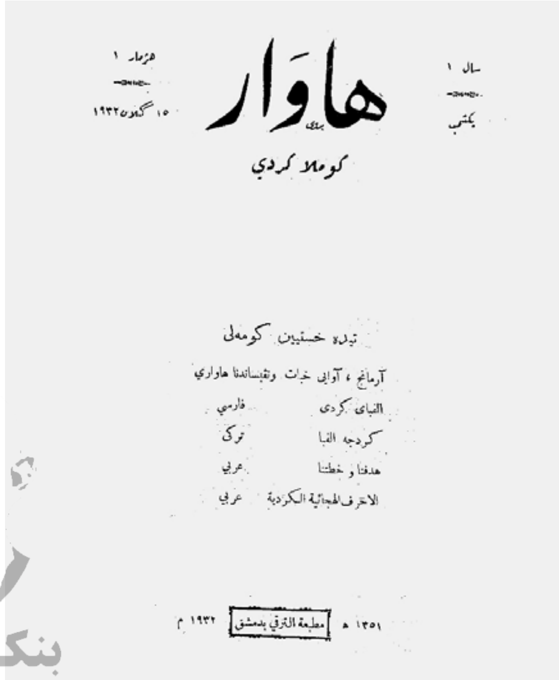
سال ١
يكشب
هاوار
هژمار ١
١٥ گولان ١٩٣٢
كوملا كردي
تيده خستيين كومەلى
آرمانج ء آوايى خبات وتنبساندنا هاواري
الفباى كردى	فارسي
كردجه الفبا	ترکی
هدفنا و خطتنا	عربي
الاحرف الهجائية الكردية	عربي
١٣٥١ ه	مطبعة الترقي بدمشق	١٩٣٢ م

سەرکەوتنی شوورەوی بەسەر نازیزمدا لە هەموو جیهاندا، ڕوویێکی گەشی بە کۆمۆنیزم بەخشی و وەچەی نوێی گۆڕەپانی کوردایەتی زیاتر کرانەوەیان بەرەو کۆمۆنیزم تێدا پەیدا بوو. ئەمەش زیاتر لەبەر ئەوە بوو کە دەوڵەتە ڕۆژئاواییەکان هەموویان پاڵپشت و پەناگەی حکوومەتە کۆنەپەرستەکانی ناوچەکە بوون، ڕەنگە تاکە (نەوا)یێك بۆ ئەم وەچەیە، کرانەوە بووبێ بەرەوڕووی بزووتنەوەی کۆمونیزم، وەك تاکە دەروو جیهانێکی (یەکسان) و (بێچەوساندنەوە) بۆ ئینسانی کورد دابین بکا. بەم شێوەیە ساڵی ١٩٤٥ وەچەی گۆڕەپانی سیاسیی کوردستان کۆمەڵەیەکی نوێیان بە ناوی کۆمەڵەی کورد[*] (یەکبوون و ئازادی)یەوە دامەزراند. ئەم کۆمەڵەیە زیاتر باڵی بنەماڵەی ئەکرەم پاشا و دکتۆر ئەحمەد نافیز و مەمدووح سەلیم بوو، بە جۆرێکی دیکە بەرنامەکەی زۆر نزیکی بەرنامە و میتۆدی خۆیبوون بوو و بڕێك لە سەرکردە کۆنەکانی خۆیبوون –لەوانە قەدری جەمیل پاشا و ئەکرەم جەمیل پاشا– دواجار چوونە ناو ئەم کۆمەڵەیە نوێیە و هەموو کاری ئەم ڕێکخراوە زیاتر پێوەندیگرتن بە هێزە گەورەکان و نووسینی یادداشتنامە بوو لەپێناوی ناساندنی پرسی کورددا. ئەم کۆمەڵەیە، بە گوێرەی زانیارییەکان، هێندە

پۆل بێنێ

جۆرج بیدۆ

زۆر نەژیاوە و بە دروستبوونی دونیای دوو جەمسەرە و سەرەتای جەنگی سارد بە جۆرێك لە جۆرەکان

---

[6] *La Ligue national kurde Khoyboun*, Documents recueillis, annotés et présentés par Jordi Tejel Gorgas, Etudes Kurdes, N° hors série III-juin 2007, Paris, p.24

[*] Ligue Kurde

بنکەی ژین
www.zheen.org

کۆتایی بە ژیانی سیاسیی هاتووە. ئێمە کۆمەڵێك بەڵگەنامە و نامەی ڕەسمیی ئەم کۆمەڵەیەمان لە ئەرشیڤی وەزارەتی دەرەوەی فەرەنسەدا دۆزیوەتەوە، وا لێرەدا بەشی یەکەمی بڵاودەکەینەوە و هیوادارین بتوانین دواجار سەرجەمی بەڵگەنامە و دەستاویژەکانی تایبەت بەم کۆمەڵەیە بدۆزینەوە.

بەڵگەنامەی ژمارە:١

هەیئەتی گشتی

فەرەنسە لە ڕۆژهەڵات

دەفتەری سیاسی

بەیرووت، ٢١ ی ئایاری ١٩٤٥

لە جەنەڕالی سوپا، پۆل بێنێ، گەورەئەفسەری لیژیۆنی شانازی، وەفدی گشتی و دانوستان (موفاوەزات)کەری فەرەنسەوە لە ڕۆژهەڵات بۆ جەنابی بەڕێز جۆرج بیدۆ[7]، وەزیری کاروباری هەندەران– پاریس

لەبارەی (کۆمەڵەی کوردی)یەوە

بە گەڕانەوەم بۆ برووسکەنامەی ژمارە ٤٠٠م، ڕۆژی ٦ی نیسانی ١٩٤٥، شەرەفی ئەوەم هەیە هاوپێچ یادداشتنامەیەکی نوێتان، کە لەلایەن کۆمەڵەی کوردی‌یەوە لە بەیرووت ئاڕاستەی سەرۆکی نوێنەرایەتیی فەرەنسەیی لە سانفرانسیسکۆ کراوە، بۆ ڕەوانە بکەم.

بەم بەڵگەنامەیە، کە نوسخەی دیکەی بە هەمان شێوە بۆ هێزە گەورە سەرەکییەکانی سانفرانسیسکۆ نێردراوە، کۆمەڵەی کوردی داوا دەکا بەتایبەت پرسی کورد لە کۆنفرانسی ئاشتی‌دا بخریتە بەر باس.

ئیمزا

***

بەیرووت، ٣٠ی ئاداری ١٩٤٥

بۆ جەنابی بەڕێز سەرۆکی نوێنەرایەتیی فەرەنسەیی لە کۆنفرانسی سانفرانسیسکۆ

جەنابی بەڕێز،

بەبێ پێش داوەریکردن لەو پرسانەی کە لە کۆنفرانسی سانفرانسیسکۆدا[8] لێیان دەکۆڵدرێتەوە، ئێمە وای دادەنێین ئەو کۆبوونەوەیە لەڕووی مێژووییەوە یەکەمی ئەو کۆبوونەوانەیە کە وەك ڕێخۆشکردن بۆ کۆنفرانسی ئاشتی دەبەسترێن.

بە ناوی کۆمەڵەی کوردییەوە، شەرەفی ئەوەمان هەیە هاوپێچ چاوپێداخشانێك بۆ پرسی کورد پێشکەش بکەین. سەقامگیریی ئاشتیی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، ئەگەرنا ئاشتیی جیهان، دابینکراو نابێ بەبێ ئەوەی چارەسەرێك بدۆزرێتەوە بۆ ئەو پرسەی کە نۆ (٩) ملیۆن کەس دەگرێتەوە و لەسەر خاکێکی ٥٠٠٠٠٠ پێنجسەد هەزار کیلۆمەتری چوارگۆشە دەژین، کە لە زەریای ڕەشەوە تا کەنداوی فارسی درێژدەبێتەوە، پەیماننامەی سێڤەریش پێشتر دانی بە سەربەخۆییەکەیدا نابوو.

لەبەر ئەوەی تەواوی خاکی کوردان لەژێر چنگی دەوڵەتانی بێگانەدایە، لەمڕووەوە ناتوانن نوێنەرایەتی لەم کۆنفرانسەدا بکەن. من تکا لە بەڕێزتان دەکەم هەژموونی نوێنەرایەتیی خۆتان و حکوومەتی خۆتان بۆ ئەم ئامانجانەی خوارەوە بەکاربهێنن:

یەکەم: لە کۆنفراسدا بنەمای ددانپێدانانی مافی ئەو گەلانە کە هێشتا سەربەخۆییی خۆیان وەدەستنەهێناوە، قەبووڵ بکرێ، بەوەی وا داخوزازینامەکانی خۆیان بگەیێننە ئەنجومەنی

---

[7] جۆرج ئۆگستان بیدۆ (٥ی ئۆکتۆبەری ١٨٩٩–٢٦ی ژانڤیەی ١٩٨٣). پیاوی سیاسەت و دەوڵەتی فەرەنسە. سەرۆکی حکوومەتی کۆماری کاتیی فەەنسە و وەزیری دەرەوەی فەرەنسە بوو لە ٢٤ی حوزەیرانی ١٩٤٦ بۆ ١٦ی دیسامبەری ١٩٤٦. (وەرگێڕ)

[8] کۆنفرانسی سانفرانسیسکۆ (٢٥ی نیسان–٢٦ی حوزەیرانی ١٩٤٦). بە بەشداریی ٥١ وڵات (٤٨ وڵات و ٣ کورسی بۆ شوورەوی: ئۆکرانیا، بیلیروسیا و شوورەی خۆی) بەرێوە چوو و پەیماننامەی نەتەوە یەکگرتووەکان کە پێشتر ئامادە کرابوو، دەنگی بۆ درا و ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە ڕەسمی لەدایك بوو. (وەرگێڕ)

نێودەوڵەتی. شتێکی بەڵگەنەویستە کە قەبووڵکردنی ئەم بنەمایە، دەبێ ئەنجامێکی سروشتیی گەرەنتییێك بێ بۆ ئەو تۆڵانەی کە دەشێ حکوومەتەکان لە ڕەعیەتانەی وا دەتوانن سوود لەم مافە وەربگرن، بستێننەوە.

دووەم: گفتوگۆی پرسی کورد لە خشتەی ڕۆژدا بخرێتە ناو دانیشتنێکی گشتیی کۆنفرانس.

سێیەم: پێشکەشکردن یا پشتگیریکردنی پرۆژەی کۆمسیۆنێکی نێودەوڵەتی کە ئەرکی ئەوەی پێ بسپێردرێ لێکۆڵینەوە لە دەرهاوێشتەکانی کێشەی کورد بکا و چارەسەری لێوە بە ئەنجام بهێنێ. دەکرێ ڕاپۆرتی ئەم کۆمسیۆنە ببێتە بنچینەیەك بۆ ئەو چارەسەرییەی کە کۆنفرانسی ئاشتی بەرامبەر بە پرسی کورد دەیخاتەڕوو.

تکاکارم جەنابی سەرۆك، ڕێزلێنانی بەرزمان قەبووڵ بفەرموون.

(مۆر)

کۆمەڵەی کوردی

***

بەڵگەنامەی ژمارە: ٢

دەستەی گشتیی فەرەنسە لە ڕۆژهەڵات

دەفتەری سیاسی

بەیرووت، ٢١ ی ژانویەی ١٩٤٦

لە جەنەڕاڵی سوپا، پۆل بێنێ[9]، گەورەئەفسەری لیژیۆنی شانازی، وەفدی گشتی و دانوستان (مفاوەزات)کەری فەرەنسەوە لە ڕۆژهەڵات بۆ جەنابی بەڕێز جۆرج بیدۆ، وەزیری کاروباری هەندەران– پاریس

لەبارەی (کۆمەڵەی کوردی)یەوە

نوێنەری کۆمەڵەی کوردی لە بەیرووت دکتۆر نافیز[10]، یادداشتنامەیەکی پێشکەش کردووم، ئاڕاستەی سەرۆکی نوێنەرایەتیی فەرەنسە لە ئەنجومەنی نەتەوە یەکگرتووەکان کراوە لە لەندەن و تکای لێ کردم یادداشتنامەکە بگەیێنم.

دەفتەری سیاسی، هاوپێچ لەگەڵ ئەم نامەیەدا، یادداشتنامەکە کە تاقە نوسخەیە هەمە و هاوپێچ کراوە، دەبینێ، بۆ ئاگاداریتان بەڵگەنامەیەکی هاوشێوە دراوە بە نوێنەرەکانی بریتانیا، ڕووسیا و ئەمریکا لە بەیرووت.

ئیمزا

***

بۆ بەڕێز سەرۆکی نوێنەری کۆماری فەرەنسە لە ئەنجومەنی نەتەوە یەکگرتووەکان لە لەندەن

بەڕێز سەرۆك،

ڕێکخراوی ئێستای نەتەوە یەکگرتووەکان زەمینەی ئەوە خۆش ناکا ڕێ بەو نەتەوانە بدا کە بە تەواوەتی لەژێر ڕکێفی بێگانەدان، پرسی خۆیان بخەنە ڕوو بۆ ئەوانە کە ئەرکی ڕاپەراندنی پلانەکانیان پێ سپێردراوە، بۆ ڕاییکردنی ئەو پرنسیپە ئاڕاستەکراوانەی کە لەلایەن ئەم ئەنجومەنەوە ڕەچاوکراون.

ئەو گەلانەی کە نوێنەرایەتییان لە نەتەوە یەکگرتووەکاندا نییە، گەرەنتیی ئەوەیان پێ نەدراوە داخوازینامەکانیان بخرێنە ناو کارنامەی ئەنجومەن. ئەم ڕەوشە بە توندی گەلی کورد نیگەران دەکا، چونکە وا بەدیاردەکەوێ، ددان بە سەرەوەریی تەواوی ئەو وڵاتانەدا دەنێ کە ئەندامن و ئەمە تەواو ناکۆکە لەگەڵ ئەو بنەمایانەدا کە مافە بنچینەییەکانی گەلان و تاکەکان دیاری دەکەن. لە پراکتیکدا، هەموو ئەوانەی کە خراونەتە

[9] جەنەڕاڵ ئێتیان پۆل ئێمیلی ماری بێنێ (٢٩ی ئۆکتۆبەری ١٨٨٣–٩ی نیسانی ١٩٦٩). جەنەڕاڵی سوپای فەرەنسەیی و لە ١٩٤٤/١/٢٣ تا ١٩٤٦/٢/١ کۆمیسێری بەرزی کۆماری فەرەنسە بووە لە ڕۆژهەڵات. (وەرگێڕ)

[10] د. ئەحمەد نافیز زازا (١٨٩٩–١٩٦٩) پزیشك و پیاوی سیاسیی بزووتنەوەی کوردایەتی، یەکێك لە دامەزرێنەکانی کۆمەڵەی خۆیبوون و کۆمەڵەی یەکبوون و ئازادی (کۆمەڵەی کوردی) بوو. (وەرگێڕ)

بنکەی ژین www.zheen.org

ژێر نیری حکوومەتەکان و هەلومەرجەکان کارێکیان نەکرد بتوانن چەك لەپاڵ هێزەکانی تەوەردا هەڵگرن، دووری خستنەوە لەوەی کە سوود لە جێبەجێکردنی بنەماکان وەربگرن. ئەوەی گەلانی چەوساوە دەخاتە ناو ئەو بازنەیە، پابەندبوونێکی جێی داخە کە پەنا بۆ زەبروزەنگ ببەن، لە ترسی ئەوەی نەبادا ڕەخنەی ئەوەیان لی بگیرێ چەند ئامراز و ڕێیەك بەکاربهێنن کە خواستی ئاشتیی هەموو گەلان وایان لێ بکا خۆیان لە بەگەلبوون دابماڵن.

دوای یەکەم جەنگی جیهانی، گەلی کورد کە نەتەوەیەکی نۆ ملیۆن کەسی لە ناوجەرگەی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاستدا پێکدەهێنێ، لەسەر خاکێکی پێنجسەد هەزار کیلۆمەتری چوارگۆشە ژیاوە، گوێی لێ گیراوە. گەلی کورد لە پەیماننامەی سێڤەردا ددان بە ماف خۆبەڕێوەبردن و سەربەخۆیی نەتەوەییدا نرا. ئەو ئیمزایانەی کە بەسەر ئەم بەڵگەنامەیەوەن، مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد لەلایەن ئەو دەوڵەتانەوە کە نوێنەری بوون، وەك بەڵگەی ڕەسمیبوونی پەیماننامەکە دەسەلمێنین.

یەکەم دەورانی دیکتاتۆرەکان، پێشقەرەوڵی ڕژێمە فاشیست و نازیستەکان، برگەکانی ئەم پەیماننامەیان هەڵوەشاندەوە. لەوساتەوە، دانیشتووانە کوردەکان قوربانیی میتۆدی حکوومەتێکن کە ئەم ڕژێمانە وای لێ کردوون ناو و ناوبانگی زڕاندوون. بەرەنگارییەکان بە شێوەیەکی دڕندانە، بە بۆمبابارانکردنی ئاواییەکان و قەتڵوعام و ڕاگویزان، سەرکوت کران. ئەو وڵاتانەی کە بەشی زۆری گەلی کوردیان بەخۆوە گرتووە، تا لەو شوێنانەش کە ماف سەربەخۆیی لەلایەن کۆمەڵەی گەلانەوە هێنرایە خوارەوە بۆ ددانپێدانانی مافە نەتەوەییە بنچینەییەکانی دانیشتووانی کورد، سیاسەتی حکوومەتەکان تا ساتەوەختی ئێستاش بەردەوامە لە ڕەعیەتگەلی کورد کردنە ئامانجی تواندنەوەی زۆرەملێ.

گەلی کورد ئەوەی بە جیهان ڕاگەیاندووە کە ڕازی نابێ پرسەکەی لەناو تاریکاییدا فەرامۆش بکرێ و بەهۆی بڕیاری سیاسیی دەوڵەتانەوە داخوازینامەکانی کوردان لەبەرچاو نەگرن. کورد داوا لەوانە دەکا کە بەرپرسیی ڕاگرتنی هاوسەنگی و ئاشتییان لەناو گەلاندا بەئەستۆ گرتووە، دەرفەتی پێ بدەن پرسی خۆی بگەیێنێتە ڕێکخراوێکی بێلایەن، کە لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە ئەرکی دۆزینەوەی چارەسەرێکی عادیلانەی تەواوی کێشەکانی ڕووبەڕووی کۆیلایەتیی ئێستای گەلی کوردی پێ سپێردرابێ لەو چەند دەوڵەتەدا کە شایستە نین ئەم مافی سەرۆکاری (سەرهەڵوێستی– وصایة))یەی تێدا پێڕەو بکەن.

کۆمەڵەی کوردی پێشتر، لە کۆتاییی جەنگەوە، چەندین بانگەوازی بۆ جیهان ناردووە. کۆمەڵەی کوردی قەناعەتی وایە ئەم ڕەوشە ئاڵۆزکاوەی کێشەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست پێویستی بە گفتوگۆیەکی پرسی کورد هەیە لەلایەن ئەنجومەنی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە. بەڕێز جەنابی سەرۆك، کۆمەڵەی کوردی تکاتان لێ دەکا، هەروەها تکا لە ئەندامانی نوێنەرایەتیشتان دەکا بەشدارییەکی تەواو لە ڕووناکی خستنە سەر ڕەوشێکی سەرنجڕاکێشی هاوسەنگی و ئاشتیی هەموو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بکەن. کۆمەڵە بڕوای وایە هەر نوێنەرایەتییەك ڕەتی بکاتەوە ئەم بانگەوازە لەبەرچاو بگرێ و چاودێریی لێکۆڵینەوە، گفتوگۆ و چارەسەری پرسی کورد خستنە ناو کارنامەی ئەنجومەنی نەتەوە یەکگرتووەکان بکا، نیگەرانە بتوانێ جیهانی سبەینێ ببینێ لەسەر چەند بنەمایەکی هاوسەنگی وەستابێ و بە تەنیا چارەسەری دادپەروەرانەی هەموو کێشە نەتەوایەتییەکانی پێ بێ.

جەنابی سەرۆك، لەگەڵ سوپاسگوزاریی پێشدەستیانەی ئێمەدا، تکایە ڕێزلێنانی لە هەمووان شایانتری ئێمە قەبووڵ بفەرموون.

د. ئە. نافیز

نیکەی ژین www.zheen.org

(ئیمزا)

پاشکۆ: یادداشتنامەیەك کە چاوپێداخشانێکی گشتیی پرسی کورد دەخاتە پێش چاو.

***

بەڵگەنامەی ژمارە: ٣

هەیئەتی گشتیی فەرەنسە لە لوبنان

391 AL

بەیرووت، ١ی نیسانی ١٩٤٧

بەڕێز ئارماند چایلا، وەزیری فەرەنسە لە لوبنان، بۆ جەنابی بەڕێز جۆرج بیدۆ، وەزیری کاروباری هەندەران- ئەفریقا- ڕۆژهەڵات

پاریس

لەبارەی ڕەوشی کوردەکانەوە

سەرۆکی کۆمەڵەی کوردی یادداشتنامەیەکی تایبەت بە ڕەوشی ئێستای گەلی کوردی بۆ ناردووم و داوای لێ کردووم بیگەیێنمە دەست جەنابی بەڕێزتان.

شەرەفی ئەوەم هەیە هاوپێچ بەڵگەنامەکە بۆ وەزارەت ڕەوانە بکەم.

ئیمزا

ڕاوێژکاری باڵیۆزخانە

***

بەیرووت، ٢ی ئاداری ١٩٤٧

بۆ جەنابی بەڕێز جۆرج بیدۆ، وەزیری کاروباری هەندەرانی کۆماری فەرەنسە

<u>مۆسکۆ</u>

جەنابی بەڕێز،

گەلی کورد لەکاتی تەنگانەی خۆیدا، لە کۆتاییی جەنگەوە، چ لە ڕێی کەناڵی کۆمەڵەی کورد و چ لە ڕێی چەندین ڕێکخراوی هەمەچەشنەوە، لە زۆر بۆنەدا ڕووی لە زلهێزەکان ناوە و داوای دەستتێوەردانیان لێ دەکا، بۆ ئەوەی کۆتایی بەو ڕەوشە بهێنێ کە هەڕەشە لە بوونی جەستەییی گەلی کورد دەکا، وەکی دیکە ڕەوشی ئاشتیی جیهان دەخاتە مەترسییەوە، بە دڵنیاییشەوە ئاشتی و ئارامیی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی نزیکیش دەخاتە بەر مەترسی.

گەلی کورد ژمارەی دانیشتووانی نۆ ملیۆن (٩٠٠٠٠٠٠) کەسە و خاوەنی خاك و زەویی خۆیەتی و کەمینە نەتەوەیەك نییە لە چوارچێوەی ئەو دەوڵەتانەدا کە کوردستانیان دابەش کردووە، بەڵکوو کورد گەلێکە هەموو تایبەتمەندێتییەکی پێویستی هەیە بۆ ئەوەی نیشتمانی خۆی، سنوورەکانی خۆی و سەربەخۆییی خۆی هەبێ.

ئەو بنەمایانەی کە لەوەتی کۆتایی یەکەم جەنگی جیهانییەوە جاڕدراون، هەقی ئەوە بە کورد دەدەن داوای گەڕاندنەوەی مافی خۆی بکا. بەتایبەت جێی ئاماژەپێکردنە کە سێ دەوڵەتە سەرەکییەکەی کوردستانیان دابەش کردووە، واتە تورکیا، ئێران و عیراق، دەوڵەتی خاوەنڕابوردوویێکی خوێناوین. بۆ ئەوەی نەچینە ناو وردەکارییەکان، ئەوەندە بەسە وەبیری بهێنینەوە چۆن تورکەکان لە دەورانی جەنگی گەورەدا ئەرمەنییەکان و لە ماوەی ئەم چارەکە سەدەیەی دواییشدا کوردەکانیان قەتڵوعام کردووە و چۆن ئێران وەك سەدەکانی ناوەڕاست مامەڵەی کردووە و چۆن لە عیراقیشدا ئاسووری- کلدانی و کوردەکان قەتڵوعام کراون.

گومانی تێدا نییە کە کورد لە ماوەی ئەم جەنگەدا بەوەفا لەگەڵ هاوپەیمانەکاندا مایەوە، وەك ئەوەی ساڵی ١٩١٨ هەموو متمانە و هیوایەکی خۆی خستبووە سەر بیرۆکەی دیموکراتی و ئازادیی هاوپەیمانەکان. بە هەڵگیرسانی شۆڕشی جەنەڕاڵ مستەفا بارزانی لە عیراق و دامەزراندنی کۆماری کوردیی مەهاباد لە ئێران بە سەرکردایەتیی سەرۆکی گەورەیان قازی محەمەد، بێ ئەوەی باسی شۆڕشەکانی ساڵانی ١٩٢٥-١٩٢٦، ١٩٣٠ و ١٩٣٨ بکەین لە تورکیا، کوردان لە هەموو لایەکەوە نیشانیان دا بە ئاشکرا دەیانەوێ بە ئازادی لە وڵاتی خۆیاندا بژین: ئەوەیان هەقێکی سروشتییە، هەقێکە لە هەموو جاڕنامە یەك لەدوای یەکەکان، کەسییەکان یا ڕاسپاردەی هاوپەیمانەکانداددانی پێدا نراوە.

بنکەی ژین
www.zheen.org

بەڵام ئەم هەموو پرس و ئەم هەموو خوێنڕشتنە بە کوێ گەیشتن؟ لەکاتێکدا تاوانکارانی دژی مرۆڤایەتی لە لایەك لە نۆرنبێرگ و چەند شوێنی دیکە، یا سزا دراون یان خەریکە سزایان دەدەن، کەچی دەبینین حکوومەتی ئێران هێزەکانی خۆی ناردووەتە سەر کۆماری مەهاباد، ئاواییە کوردییەکان بۆمباباران دەکا، خەڵکانی بێوەیی چەندین شاری جیاجیا، بە مەهابادیشەوە، دەکوژێ. لە عیراق، عیراقییەکان شانازی بەوەوە دەکەن کە ئاواییە کوردییەکان هەتا مریشکی زیندووشیان تێدا نەماوە. ئێمە بە نیگەرانییەوە گەواهیی ئەوە دەدەین کە زلهێزەکان، ئەوانەی وا بەرپرسیی ئاشتیی جیهان، دادپەروەری و ئازادییان لە ئەستۆدایە، بێخەم لێی دانیشتوون. لە تورکیا ڕەوشەکە بە هەمان شێوەیە، وێڕای ئەوەی کە ئامارە ڕەسمییە تورکییەکان ئەوە بەدیار دەخەن کە ٤٠٠٠٠٠٠ چوار ملیۆن دانیشتووی ئەو ناوچانەی وەك کوردستان ناسراون (بڕوانە نەخشەکەی تی. م. تورك کە لە ماوەی یەکەم شەڕی جیهاندا بڵاوکراوەتەوە)، [لە تورکیا وەرگێڕ] کوردەکان لەوێ ناتوانن تەنانەت بڵێن کوردیشن، لەسەر بچووکترین بیانوو دەگیرێن، زیندانی دەکرێن، فەلاقە دەکرێن، دەکوژرێن و لە ڕووی ئابووریشەوە ناوچەکە هەر وێرانەیەکە بۆ خۆی.

ئەگەر چەند خاڵێکی لەبەرچاوگیراوی نێودەوڵەتی ڕێگر بن لەوەی هەر دەمودەست بیر لەوە بکرێتەوە کوردستانێکی یەکگرتوو و سەربەخۆ دروست ببێ، ئەوەی دەشێ و دەبێ دەمودەست بەجێ بگەیێنرێ، ئەوەیە کە هێزە گەورەکان دەست تێوەربدەن بۆ ئەوەی ڕەوشێکی بەرگەبۆگیراو و مرۆییانە بۆ کوردان دروست ببێ و ددان بنرێ بە ئۆتۆنۆمییەکاندا لە چوارچێوەی ئەو دەوڵەتانەدا کە تێیاندان. ئێمە ڕێ بە خۆمان دەدەین سەرنجی جەنابی بەڕێزتان بۆ ئەوە ڕابکێشین کە ئەم هەڵوێستەی دەوڵەتانی خاوەنمەسەلەکە کە بەربەرەکانیی هەموو بیرۆکەیەکی دادپەروەری و ماف دەکەن و هەڵوێستی خەمساردیی گەورەهێزەکانیش بەوە کۆتاییان دێ کە گەنجانی پەرۆشی کورد بێزار بن و هانیان دەدا هەموو باوەڕ و گشت متمانەیەکیان بە ماف و دادپەروەری لەدەست بدەن.

ئێمە پێمان وایە ئەرکی ئێمەیە پێ لەسەر ئەو خاڵە دابگرین و بە ڕاشکاوی بڵێین: ئەگەر سبەینێ گەنجانی ئاوەها لەناو ژانوژووردا لەدایك بوون و دژی ئەم بێدادییە ڕابوون و چەند چەمکێکی پووچخوازی و بێهواییان کردە هیی خۆیان و ئەمانەیان بە کردەوە نواند، چۆن دەکرێ ئەوانە سزا بدرێن؟ ئەم گەنجانە لە کاتی ئێستادا کە ئێمە ئەم تێبینییەتان بۆ دەنووسین، داخۆ چی بە چاوی خۆیان دەبینن؟ نیشتمانپەروەرانی کورد: ئەفسەر، ئەندازیار، نووسەر، مامۆستا، لەگەڵ نیشتمانپەروەرانی جووتیار و چیانشینە چاکەکاندا یەکیانگرتووە و بە یەك دەنگ بۆ سەربەخۆییی خۆیان خەبات دەکەن، زۆر دڵڕەقانە بەر ڕەشاش دەدرێن و لە بەرامبەردا و لە دیوەکەی دیکەدا هاوکات لە لایەن هەم ئێران و هەم عیراقەوە بۆمباباران دەکرێن.

جەنابی بەڕێز، لەگەڵ سوپاسگوزاریی پێشدەستییانەماندا، تکایە ڕێزلێنانی لە هەمووان شایانتری ئێمە قەبووڵ بفەرموون.

ئیمزا

(نەناسراوە)

***

بەڵگەنامەی ژمارە: ٤

دەستەی گشتیی فەرەنسە لە لوبنان

بەیرووت، ١٦ی نیسانی ١٩٤٧

بەڕێز ئارماند چایلا، وەزیری فەرەنسە لە لوبنان، بۆ جەنابی بەڕێز جۆرج بیدۆ، وەزیری کاروباری هەندەران– ئەفریقا–ڕۆژهەڵات

پاریس

لەبارەی (کۆمەڵەی کوردی)یەوە

شەرەفی ئەوەم هەیە هاوپێچ نامەیەکتان کە لەلایەن سەرۆکی کۆمەڵەی کوردییەوە لە بەیرووت ئاڕاستەی جەنابی بەڕێزتان کراوە، بۆ ڕەوانە بکەم.

www.zheen.org

ئیمزا

ئارماند چایلا

***

بەیرووت، ١٢ ی نیسانی ١٩٤٧

بۆ جەنابی بەڕێز بیدۆ، وەزیری کاروباری هەندەرانی فەرەنسە

مۆسکۆ

جەنابی بەڕێز،

ڕێ بە خۆمان دەدەین سەرنجی بەڕێزتان بۆ ئەمەی خوارەوە ڕابکێشین:

لەسێدارەدانی قازی موحەمەد- سەرکۆماری کورد لە ئێران، لەگەڵ وەزیرەکانیدا، چەوساندنەوە و ئاژاوەگێڕییە بەرانبەر بە گەلێك کە داوای مافە سروشتییەکانی خۆی دەکا بۆ سەربەخۆیی.

چوونە ناوەوەی لەشکری تورکی و ئێرانی و هاریکاریکردنیان لەگەل سوپای ئێرانیدا بۆ گەمارۆدان و جەنگی هێزە دیموکراتەکانی کورد بە سەرۆکایەتیی جەنەڕاڵ بارزانی، ئەوانە کردەوەگەلێکن پێچەوانەی ئەو بنەما دیموکراتیانەن کە لەو سۆنگەیەوە ئێوە ئێستا لە مۆسکۆ کۆبوونەتەوە.

بە ناوی ئەم بنەمایانە و بۆ پاراستنی ئاشتی، داوا دەکەین بە جیددی هێزە گەورەکان دەست تێوەربدەن بۆ کۆتاییهاتنی قەتڵوعامەکان و گێڕانەوەی دادپەروەری بۆ گەلی کورد.

جەناب، لەگەڵ سوپاسگوزاریی پێشدەستییانەی ئێمەدا، تکایە ڕێزلێنانی لە هەمووان شایانتری ئێمە قەبووڵ بفەرموون.

(مۆر)

کۆمەڵەی کوردی

بنکەی ژین
www.zheen.org

26 JAN 1945

DELEGATION GENERALE
DE FRANCE
AU LEVANT

[illegible]

403

Beyrouth, le 21 JAN 1946

29 [illegible] 1946

[illegible]

A Son Excellence Monsieur Georges Bidault,
Ministre des Affaires Étrangères

[illegible]

A/s de la Ligue Kurde

-:-

Le Représentant à Beyrouth de la Ligue kurde, Dr. Hafiz, m'adresse une note destinée au président de la délégation française à l'Assemblée des Nations Unies à Londres, en me priant de bien vouloir la lui transmettre.

Le Département voudra bien trouver, ci-joint, la note et [illegible] l'exemplaire unique que je possède du Mémorandum annexé .. Un document analogue a été remis aux Représentants britannique, russe et américain à Beyrouth./.

A Monsieur le Président de la
Délégation de la République
Française à l'Assemblée des
Nations Unies, Londres.

Monsieur le Président,

L'organisation actuelle des Nations Unies ne prévoit pas de procédure permettant aux nations se trouvant, dans leur totalité, sous une domination étrangère, d'exposer leur cause à ceux qui sont chargés d'élaborer les plans pour l'application des principes directeurs adoptés par cette Assemblée.

Les peuples qui ne sont pas représentés à l'Assemblée des Nations-Unies n'ont pas reçu l'assurance que leurs revendications seraient admises aux délibérations de l'Assemblée. Cet état de choses inquiète vivement le peuple kurde, car il semble reconnaître aux États constitués une plénitude de souveraineté qui est en contradiction flagrante avec les principes déterminant les droits élémentaires des peuples et des individus. En pratique, il exclut, du bénéfice de l'application de ces principes, tous ceux qui sont dominés par des gouvernements que les circonstances n'ont pas amené à prendre les armes aux côtés des puissances de l'axe. Il place les peuples opprimés dans la fâcheuse obligation d'avoir recours à la violence, au risque d'être critiqués pour l'emploi de méthodes que le désir de paix de tous les peuples rendent justement impopulaires.

Après la première guerre mondiale, le peuple kurde qui constitue, au coeur du Moyen-Orient, une nation de neuf millions d'âmes habitant un territoire d'un demi-million de kilomètres carrés, a été dépecé. Son droit à l'autonomie ou à l'indépendance nationale a été reconnu par le Traité de Sèvres; les signatures que porte ce document impliquent la reconnaissance des droits nationaux du peuple kurde par les États qu'elles représentent.

La première en date des dictatures, précédant les régimes fascistes et nazis, a rendu inopérantes les stipulations de ce traité. Depuis lors, les populations kurdes ont été les victimes de méthodes de gouvernement que ces régimes ont rendues tristement célèbres. Leur résistance a été réprimée avec sauvagerie, par le bombardement de leurs villages, le massacre et les déportations. Dans les États qui se partagent la majorité du peuple kurde, et même là où l'octroi de l'indépendance avait été subordonné, par la Société des Nations, à la reconnaissance des droits nationaux élémentaires de la population kurde, la politique des gouvernements n'a pas cessé, jusqu'à l'heure présente, d'avoir pour objet l'assimilation forcée de leurs ressortissants kurdes.

Le peuple kurde fait savoir au monde qu'il ne tolérera pas que d'injustes arrangements laissent aujourd'hui sa cause dans l'obscurité. Il demande à ceux qui assument la responsabilité d'assurer l'équilibre et la paix parmi toutes les nations, que l'occasion lui soit fournie de présenter sa cause à un organisme impartial, chargé de recommander aux Nations Unies la solution équitable de la totalité des problèmes que soulève l'asservissement actuel du peuple kurde à plusieurs États que rien ne qualifie pour l'exercice de cette tutelle.

La Ligue Kurde a déjà lancé, depuis la fin de la guerre, plusieurs appels au monde. Elle est persuadée que l'actualité brûlante des problèmes du Moyen-Orient exige la discussion de la cause kurde par l'Assemblée des Nations Unies. La Ligue Kurde vous prie, Monsieur le Président, ainsi que les membres de votre Délégation, de vouloir bien contribuer à mettre

.../...

en [illegible] une situation [illegible] l'équilibre et la paix de tout le Moyen-Orient. Elle croit qu'aucune Délégation, soucieuse de voir le monde de demain [illegible] sur des bases stables [illegible] seule peut fournir la solution équitable de tous les problèmes nationaux, ne refusera de répondre au présent appel et de [illegible] ce que [illegible], la discussion et la solution de la question kurde soient inscrites au programme des travaux de l'Assemblée des Nations Unies.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, avec nos remerciements anticipés, l'assurance de notre plus haute considération.

ANNEXE: Un mémorandum donnant un aperçu général du problème kurde.

بنکەی ژین
www.zheen.org

LÉGATION DE FRANCE
AU LIBAN

Beyrouth, le [illegible]

494 AL

Monsieur le CHAUVEL, Ministre de France au Liban

à

Son Excellence Monsieur Georges BIDAULT, Ministre des Affaires Etrangères

- Afrique Levant -

PARIS

AL

AFFAIRES ETRANGÈRES
10 AVR 1947
SECRÉTARIAT

a/s. Ligue Kurde.

1 p.j.

J'ai l'honneur de vous faire parvenir ci-joint une lettre destinée à Votre Excellence et émanant du Président de la Ligue Kurde de Beyrouth ./.

AFR[illegible]
21 avril 1947

www.zheen.org

Beyrouth le 18 Avril 1947.

A Son Excellence Monsieur Bidault
Ministre des Affaires Étrangères
de France
Moscou

Excellence,

Nous nous permettons d'attirer votre attention sur ce qui suit;

L'exécution de Kadi Mohammed, Président de la République Kurde en Iran, avec ses ministres, est de l'oppression et de la provocation envers un peuple qui aspire à ses droits naturels pour l'indépendance.

La pénétration des troupes turques et irakiennes dans le territoire iranien et leur collaboration avec les armées iraniennes dans l'écrasement et le combat des forces démocratiques kurdes, avec à leur tête le Général Barzani, sont des actes en contradiction avec les principes de démocratie en vertu desquels vous vous réunissez actuellement à Moscou.

Au nom de ces principes et pour la sauvegarde de la paix, nous demandons avec instance l'intervention immédiate des Grandes Puissances pour mettre fin à ces massacres et rendre justice au peuple kurde.

Veuillez agréer, Excellence, nos remerciements anticipés et l'assurance de notre plus haute considération.

LIGUE

بنكەی ژین
www.zheen.org

LEGATION DE FRANCE

AU LIBAN

301.AL

AFFAIRES ETRANGÈRES

5 AVR 1941

SECRÉTARIAT

AL

M. Armand du CHAYLA, Ministre de France

au Liban

à

Son Excellence Monsieur Georges BIDAULT,
Ministre des Affaires Etrangères

(AFRIQUE-LEVANT)

PARIS.

a/s.: situation des Kurdes.-

Le président de la Ligue Kurde m'a adressé une note relative à la situation actuelle du peuple kurde, en me demandant de la transmettre à Votre Excellence.

P.J. I.-

J'ai l'honneur de communiquer, ci-joint, au Département le document en question ./.

Le Conseiller d'Ambassade

www.zheen.org

Beyrouth, le 11 mars 194[illegible]

A Son Excellence Monsieur BIDAULT
Ministre des Affaires Etrangères
de la République Française,

PARIS.

Excellence,

Le peuple kurde dans sa détresse, soit par le canal de la Ligue Kurde, soit par des différentes organisations, s'est adressé depuis la fin de la guerre, à plusieurs reprises, aux Grandes Puissances, pour leur demander d'intervenir pour mettre fin à une situation qui menace l'existence physique du peuple kurde et met ainsi en danger sinon la paix du monde, à coup sûr la paix et la tranquillité des pays proche-orient.

Le peuple kurde qui compte 9.000.000 d'âmes et possède son propre territoire n'est pas une minorité dans le cadre des Etats qui ont partagé le Kurdistan; mais c'est un peuple jouissant des qualités requises pour avoir son foyer, ses frontières et son indépendance.

Les principes mis en avant depuis la fin de la première guerre mondiale donnent droit aux Kurdes de demander que la justice leur soit rendue. Surtout il est à souligner que les trois principaux Etats qui ont partagé le Kurdistan, à savoir la Turquie, l'Iran et l'Irak ne sont que des Etats au passé sanglant. Sans entrer dans les détails, qu'il nous suffise de rappeler comment les Turcs ont massacré pendant la grande guerre les Arméniens, et les Kurdes durant ce dernier quart de siècle; le traitement moyenâgeux de l'Iran et en Irak les massacres des assyro-chaldéens et des Kurdes.

Il est hors de doute que les Kurdes, restés fidèles aux alliés pendant cette guerre, comme en 1914, avaient mis toute leur confiance et leur espoir dans les idées démocratiques et libératrices des alliés. Par la révolte, en Irak, du Général Moustapha Barzani et la création en Iran de la République Kurde de Moustapha Barzani et la création en Iran de la République Kurde de Mahabad sous la présidence de leur grand leader, Kadi Mohamed, pour ne pas parler des révoltes en Turquie de 1925-1926, de 1930 et de 1936, les Kurdes ont démontré partout, avec évidence, leur volonté de vivre librement dans leur pays, ce qui est leur droit naturel, droit reconnu d'ailleurs par les déclaration successives, individuelles ou conjointes, des alliés.

Mais à quoi ont abouti toutes ces affaires et tout ce sang? Tandis que d'une part, à Nuremberg et ailleurs, on a châtié ou on est en train de châtier les criminels contre l'Humanité, nous voyons le Gouvernement iranien envoyer des troupes contre la République de Mahabad, bombarder les villages kurdes, assassiner les habitants paisibles des différentes villes, y compris Mahabad, et, en Irak, les Irakiens déclarer, en s'en vantant, que dans les villages kurdes il ne reste même plus de poules vivantes et, avec angoisse, nous constatons que les Grandes Puissances qui ont assumé la responsabilité

.../...

d'assurer au monde la Paix, la Justice et la Liberté demeurent inaccessibles. En Turquie, la situation est la même. Bien que les statistiques officielles turques déclarent qu'il y a 4.000.000 d'habitants dans les régions connues sous le nom Kurdistan (voir la carte d'Etat turc publiée durant la première guerre mondiale), là, les Kurdes ne peuvent même pas dire qu'ils sont Kurdes. Pour le moindre prétexte, ils sont arrêtés, emprisonnés, battus, assassinés et en conséquence ruinés.

Si certaines considérations [illegible] empêchent d'envisager IMMEDIATEMENT la réalisation d'un Kurdistan uni et indépendant, ce qui peut et doit être IMMEDIATEMENT accompli, c'est que les Grandes Puissances interviennent pour qu'une situation supportable et humaine soit créée pour les Kurdes et leur reconnaissent des autonomies dans le cadre des Etats où ils se trouvent.

Nous nous permettons d'attirer l'attention de Votre Excellence sur ce fait que cette attitude des Etats intéressés qui défient toute idée de Justice et de droit et cette attitude d'indifférence des Grandes Puissances ne finissent par exaspérer l'ardente jeunesse Kurde et ne la poussent à perdre toute foi et toute confiance au Droit et à la Justice.

Il nous paraît de notre devoir d'insister sur ce point et de dire ouvertement que si demain une jeunesse pareille, née dans la souffrance et aigrie par ces injustices, faisait siennes une certaine notion de nihilisme et de désespoir et la traduisait dans ses actes, en ce cas serait-il possible de la condamner ? Et cette jeunesse, à l'heure même où nous vous envoyons cette note que voit-elle sous ses yeux ? Les patriotes Kurdes, officiers, ingénieurs, écrivains, professeurs, unis à leurs frères combattants (paysans et montagnards), luttent courageusement pour leur indépendance tandis qu'ils sont impitoyablement mitraillés et bombardés, de face et à revers, à la fois par les Iraniens et les Irakiens.

Veuillez agréer, Excellence, avec nos remerciements anticipés, l'assurance de notre plus haute considération ./.

S/ Kliteble

پوختە:

ساڵی ١٩٤٥ وەچەی گۆڕەپانی سیاسیی ڕۆژاوای کوردستان کۆمەڵەیەکی نوێی بە ناوی کۆمەڵەی کورد (یەکبوون و ئازادی)یەوە دامەزراند. ئەم کۆمەڵەیە زیاتر باڵی بنەماڵەی ئەکرەم پاشا و دکتۆر ئەحمەد نافیز و مەمدووح سەلیم و بە جۆرێکی دیکە بەرنامەکەی زۆر نزیکی بەرنامە و میتۆدی خۆیبوون بوو و بڕێك لە سەرکردە کۆنەکانی خۆیبوون –لەوانە قەدری جەمیل پاشا و ئەکرەم جەمیل پاشا– دواجار چوونە ناو ئەم کۆمەڵەیە نوێیە. هەموو کارێکی ئەم ڕێکخراوە زیاتر پێوەندیگرتن بە هێزە گەورەکان و نووسینی یادداشتنامە بوو بۆ ناساندنی پرسی کورد. ئەم کۆمەڵەیە، بە گوێرەی زانیارییەکان، هێندە نەژیاوە و بە دروستبوونی دونیای دوو جەمسەرە و سەرەتای جەنگی سارد کۆتایی بە ژیانی سیاسیی هاتووە. ئەم بابەتە ناساندنێکی کۆمەڵەکە و چەند بەڵگەنامە و نامەیەکی ڕەسمیی ئەم کۆمەڵەیەی ناو ئەرشیڤی وەزارەتی دەرەوەی فەرەنسەیە.

الخلاصة:

أسست النخبة السياسية في كردستان الغربية جمعية جديدة باسم الجمعية الكردية (الاتحاد والحرية) عام ١٩٤٥. تشكلت الجمعية من جناح أكرم باشا، الدكتور أحمد نافذ وممدوح سليم وكان برنامجه قريباً من برنامج (حزب خويبون). انحصر جميع أعمال الجمعية في الاتصال بالقوى العظمى وكتابة المذكرات لتعريف القضية الكردية. لم تدم هذه الجمعية –حسب المعلومات المتوفرة– طويلاً وآلت الى الفناء بظهور الحرب الباردة واستقطاب دول العالم في معسكري الشرق والغرب.

هدف هذه المحاولة هو تسليط الضوء على جمعية (الاتحاد والحرية) لأول مرة وإظهار جانب مهم من نشاطاتها.

Abstract:

The political elite in Western Kurdistan founded a new association by the name of (Union and Freedom) in 1945. This association included the group of Akram Pasha, Dr. Ahmed Nafiz and Mamdouh Salim and its program was close to that of Khuybon party. All of the association's work was limited in contacting the Great Powers and writing memos to define the Kurdish issue. This association did not last long and faced the emergence of the Cold War and the polarization of the world in the East and West camps.

The goal of this endeavor is to highlight the (Union and Freedom) association for the first time and to show an important aspect of its activities.

بنکەی ژین
www.zheen.org

کۆمەڵەی (یەکبوون و ئازادی)

(کۆمەڵەی کورد)

لە بەڵگەنامە نهێنییەکانی وەزارەتی دەرەوەی فەرەنسادا

لە فەڕەنساییەوە وەرگێڕانی:

د. نەجاتی عەبدوڵڵا

(بەشی دووەم و کۆتایی)

پێشەکی

بە دەستپێکردنی جەنگی یەکەمی جیهانی و دروستتر لەگەڵ کۆتاییهاتنی جەنگ، دەستەی یەکەمی پێشەنگی کاروانی "کوردایەتی"، کە زۆربەیان کەم تا زۆر بە بیروباوەڕ و ئایدیای (ڕۆژاواخوازی) پەروەردە کرابوون، خوێندنەوەیەکی وردبینانەیان هەبوو بۆ واقیعی کۆمەڵگەی کوردەواری و ویستوویانە لە ڕێی پێشکەشکردنی داخوازینامە و نامەی ڕەسمییەوە بۆ هێزە گەورەکان، پشتیوانی بۆ گەلی کوردستان بەدەستبهێنن و لەو ڕێیەوە مافەکانی خەڵکی کورد وەدەست بێننەوە. دەشێ قۆناغی یەکەمی داواکاریی داخوازینامە نەتەوەییەکانی کورد بریتی بێ لە ماوەی ١٩١٤-١٩٢٥، قۆناغێك کە دەگونجێ بە قۆناغی قەڵەم و داخوازینامەی نەتەوەیی دابنێین. دواتر بە هەڵگیرسانی ڕاپەڕینی چەکداریی شێخ سەعیدی پیران (١٩٢٥) تا تێکشکانی یەکجارەکیی بزووتنەوەی چەکداریی ئاگری داغ لە (١٩٣١-١٩٣٢)دا و هاوکات تیرۆرکردنی سمکۆی شکاك لە ئێران (تەمووزی ١٩٣٠) و تێشکانی بزووتنەوەکەی شێخ مەحموود (١٩٣١)، ئیدی کوردستان لە قۆناغی تێکشکان و زەبر و ڕاچڵەکینی داپلۆسینی سەربازیدا بووە و دەبینین لەوەبەدوا دەستەی سیاسی و ڕوناکبیریی کورد زیاتر بەرەو بەخۆداچوونەوە و بایەخپێدانی فەرهەنگی و کولتووری ڕۆیشتوون. ئەم قۆناغی تێکشکانی سیاسی و بەخۆداچوونەوەیە تا نیوەی دووەمی ساڵی 1942 درێژدەبێتەوە. لەم مێژووە بەدواوە تا ساڵی ١٩٤٩، دەکرێ بە دووەمین قۆناغی داواکردنی داخوازینامە نەتەوەییەکانی کورد دابنێین. هێشتا جەنگی دووەمی جیهانی بە کۆتایی نەگەیشتبوو، کاتێك دەستەی ڕووناکبیری کورد لە بەیرووت و بەتایبەتیش برایانی بەدرخان لە ٣٠ی ئابی ١٩٤٣دا[1] یەکەمین یادداشتنامەیان لەبارەی داخوازینامە نەتەوەییەکانی کوردەوە بە ناوی (یادداشتنامەیەك لەبارەی پرسی کوردەوە)[2] پێشکەش بە هێزی هاوپەیمانان کرد، کە دواتر ساڵی ١٩٤٩ دەقەکە بە فەرەنسایی و ئینگلیزی دووبارە چاپ کرایەوە.

دووەمین یادداشتنامەی قۆناغی دووەمی داخوازینامە نەتەوەییەکانی کورد، بریتییە لەم یادداشتنامەیەی کە لێرەدا وا بۆ یەکەم جار بە کوردی بڵاودەبێتەوە و ڕۆژی ٣٠ی ئاداری ١٩٤٥ یەکەم جار بە ناوی (کوردستان: پرسی کورد)ەوە[3] بە زمانی فەرەنسایی لە چوار لاپەڕەدا لە بەیرووت (١٩٤٥) بڵاوکراوەتەوە، پاشان چەند گەواهینامەیەکی فەرەنسایی و ئینگلیزیی وەك پاشکۆ بۆ زیادکراوە و دووبارە بە نامیلکەیەك بە ناوی (یادداشتنامە دەربارەی کوردستان و پاشکۆکان)ەوە وەك بڵاوکراوەی یەکەم ژمارەی (کۆمەڵەی کورد) لە (٨) لاپەڕەدا لە پاریس (١٩٤٥) بڵاوکرایەوە. ئەم نامیلکەیە لەگەڵ نامەیەك ڕۆژی ٣٠ی ئاداری ١٩٤٥ بە شێوەیەکی چاپکراو پێشکەش بە نوێنەرانی کۆنفرانسی سانفرانسیسکۆ کراوە. لەگەڵ نامەیەکیش

بنکەی ژین
www.zheen.org

---

[1] گەرچی ئەم یادداشتنامەیە وەك پێیر ڕۆندۆ کوتەنی مێژووی ٣٠ی ئابی ١٩٤٣ی بەسەرەوەیە، بەڵام پێشتر لە سێپتامبەری ١٩٤٢دا هەمان یادداشتنامە پێشکەش بە جەنەڕاڵ دوگۆل، ویلکس و کۆلۆنیل ئیلفنستن کراوە، بڕوانە: Pierre Rondot, « Les Revendications nationales kurdes (1943-1949) », in: *Cahiers de l'Orient Contemporain*, XVIII-XIX, Paris, 1949, p.1

[2] Mémorandum sur la question kurde

[3] Kurdistan. La question kurde

که ٣١ی ئاداری ١٩٤٥ پێشکەش بە زلهێزەکان کراوە و ٢٦ی حوزەیرانی ١٩٤٦ (بەبێ پاشکۆکان) پێشکەش بە وەزیرانی دەرەوەی زلهێزەکان کراوە لە پاریس[4].

بڵاوکراوەکانی کۆمەڵەی کورد

ژمارە ١:

یادداشتنامە

دەربارەی کوردستان و پاشکۆکان

یادداشتنامە دەربارەی کوردستان

بە ئامادەبوونی وەفدی کوردی، ساڵی ١٩٢٠، پەیماننامەی سێڤەر لە ماددەکانی ٦٢ تا ٦٤، لە بەشی سێیەمدا، پێشبینیی دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆ دەکا.

دوای کۆدێتای کەمال ئەتاتورک، بڕگەکانی هەرگیز جێبەجێ نەکران. ساڵی ١٩٢٣، ڕێککەوتننامەی لۆزان ئەو بڕیارنامانەی کە لە سێڤەردا مۆر کرابوون، هەڵوەشاندەوە، تورکیا تەنیا پابەندی ئەوە دەبێ کە بەبێ جیاوازیی لەدایکبوون، نەتەوە، زمان، ڕەگەز و ئایین پارێزگاریی تەواو لە ژیان و ئازادیی تەواوی خەڵکانی ناو وڵاتەکەی بکا.

بەر لە جەنگی یەکەمی جیهانی، خاکی کوردان لە نێوان تورکیا و ئێراندا دابەش کرابوو، لەگەڵ کۆمیونیتەیەکی بچووکی کورد لە ڕووسیا. کۆنفرانسی ئاشتی و پەیماننامە هەمەچەشنەکان لەگەڵ تورکیا، ئێران و عیراق، کە ڕێیان بۆ زۆر لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست خۆش کرد بۆ ئەوەی ئەوەندە زیاتر وڵاتگەلی سەربەخۆ دروست ببێ، کە بە پێچەوانەوە بۆ کوردستان بوو بە هۆی پارچەپارچەبوونی هێشتا زیاتر.

زەویوزارێك کە لە (زەریای ڕەش)ەوە تا (کەنداوی فارس) درێژدەبێتەوە، گەلێکی هاوڕەگەزی نۆ ملیۆن کەسیی تێدا دەژی، کە بەم شێوەیەی خوارەوە دابەش کراون:

وڵات	تورکیا	ئێران	عیراق
ڕووبەری گشتی (بە کم)	٧٦٠,٠٠٠	١,٦٠٠,٠٠٠	٣٠٠,٠٠٠
ڕووبەری خاکی کورد (بە کم و ٪)	٢٢٠,٠٠٠ (٢٩٪)	١٩٠,٠٠٠ (١٢٪)	١٠٥,٩٠٠ (٢٩٪)
سەرجەمی دانیشتووان	١٦,٢٠٠,٠٠٠	١٥,٠٠٠,٠٠٠	٣,٥٠٠,٠٠٠
ڕێژەی دانیشتووانی کورد	(٢٥٪) ٤,٠٠٠,٠٠٠	(3٪٢٣) ٣,٥٠٠,٠٠٠	(٢٨٪) ١,٠٠٠,٠٠٠

بە تێکرایی نۆزدە لە سەدی خاك و بیستوچوار لە سەدی دانیشتوانی سێ گەورەدەوڵەتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کوردن.

سووریا لە لایەك و ڕووسیا لە لایەکی دیکە، لە ناوچە هاوسنوورییەکانی کوردستانی تورکیا، یەك لەدوای یەك ٢٥٠,٠٠٠ و ١٦٠,٠٠٠ کورد بەخۆدەگرن، کە بەوەیان سەرلەبەری خاکەکەی دەبێتە ٥٣٠,٠٠٠ کیلۆمەتری چوارگۆشە و ژمارەی دانیشتووانیشی نزیکەی نۆ ملیۆن کەس.

مەبەست لەوە دەستەبەندییەکی هاوڕەگەزن، کورد بەو پێیەی بە شێوەیەکی دیاریکراو لە هاوسێکانیان جیاوازن، چونکە لە ڕەگەز و زماندا کوردەکان سەر بە گرووپێکی هیندۆ-ئەورووپایین. هەموو ئەو هەوڵ و کۆششانەی کە یەك لەدوای یەك لە لایەن دەوڵەتانی پەیوەست بەوانەوە بۆ سەپاندنی یەك لەدوای یەکی زمانانی ئەو وڵاتانە گیرانە بەر، شکستیان خوارد. لەناو گەلانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی دابەشبووی بەبێ ئەژمار بەسەر چەند ڕەگەزێکی فرەدا، وەك تۆرانی، سامی، ئێرانی، حامییەکان، نەوەتەوەیلی وەك تورك، عیراقی، ئێرانی، سووریایی، لوبنانی، ئەرمەنی، جوولەکە، یۆنانی، دینەیلی وەك: سوننە، شیعە، ئیسماعیلی، عەلەوی، درووز، ئۆرتۆدۆکس، مارۆنی، داب و نەریتی: کۆچەر و نیشتەجێ، ئێمە خۆمان لەبەردەم گەلێکدا دەبینینەوە کە بە توندی یەککگرتووە، بە

4 Pierre Rondot, « Les Revendications nationales kurdes (1943-1949) », in: *Cahiers de l'Orient Contemporain*, XVIII-XIX, Paris, 1949, p.2-3

بنکەی ژین www.zheen.org

شێوەیەکی شێلگیرانە ویستی سەربەخۆییی نەتەوەییی خۆی دووپات دەکاتەوە.

پاش جەنگی یەکەمی جیهانی، لە دەورانی ئینتیدابدا، کوردیش وەك گەلانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست قەبووڵ دەکرا بەرەو سەربەخۆیی لە سایەی سیستمێکی هاوشێوەی ڕۆژهەڵاتدا ڕێنیشاندەریی پێ بکرێ. بەڵام لە کاتێکدا هەندێك لە گەلان ڕێبەریی فەرەنسا، ئینگلیز و ڕووسیایان پێدەبەخشرا، کە زامنی ئاسایشیان دەکرد و سەرکردایەتیی پێشخستنی داوودەزگا سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانیان دەکرد، کە بەتەك زمانی تایبەتی خۆیانەوە، زمانێکی جیهانی کە دەخوێندرا، ڕێی پێدەدان بچنە ناو دونیای شارستانێتیی جیهانی کە بەو پێوەندیگرتنە ئاستی فەرهەنگیی خۆیان بەرزدەکەنەوە. لەولای دیکەوە، کوردەکان بەتەك خۆیانەوە زۆرینەی ڕەهایان ڕادەستی ناو تورکیا، عیراق و ئێران کرابوون، هەوڵ دەدەن لە ڕووی فیزیکییەوە لە ڕێی ڕاگواستنیان، بۆمباباران و قەتڵوعامکردنیانەوە لەناویان ببەن، یا بە شێوەی مەعنەوی بە تواندنەوەی زۆرەملێیان لەناویان ببەن.

بۆ هەر یەك لەم وڵاتانە کە کوردستانیان دابەش کردووە، خاکی کورد وەك جۆرە کۆڵۆنییەك کەوتووەتە ناو سنوورەکانیان و دەترسێن لەوەی خۆی جوێ بکاتەوە. هەوڵ دەدەن لەم خاکانە زۆرترین باج و سەرباز بکێشنەوە، بەبێ نرخ بەرامبەر بە کارڕاییکردنێکی بونیاتنەرانە. هەموو پیشەسازییەکی ناوخۆیی بە قازانجی ئەو پیشەسازییانەی کە کەوتبووە ناو ئەو خاکەی کە زۆرینەی دانیشتووانی تێدا دەژی، لەناوبردرا. هەر کات دەوڵەتێك هەستی کردبێ تا ڕادەیەك بەهێزە، ئەوا دەستی کردووە بە تواندنەوەی زۆرەملێی ئەو کەمینەنەتەوە سەربزێو و سەرکەچنەکردووە

بڵێی بشێ زامنی مافە نەتەوەیییەکانی کوردان بکرێ بەبێ گۆڕینی پەیکەربەندیی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست؟ بۆ زامنکردنی پاراستنی مافەکانی (کورد)، پێویستە لەناو هەر یەك لەم دەوڵەتانە، کۆنترۆڵێکی هێزە هاوپەیمانەکانی بخەیتە ناوەوە، کە هێندە بەرتەسك دەبێ سەربەخۆییی ئەم وڵاتانە دەبێتە سەربەخۆیییەکی وەهمی.

بڵێی بتوانین بۆ سادەکردنەوەی پرسەکە کورد تێکەڵ بە یەکێك لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بکەین؟ بەهێزترینیان لەناویاندا تورکیایە، نەیتوانی بیانتوێنێتەوە. بە تێکەڵکردنی کوردستان بە یەکێك لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، وڵاتێك دروست دەکەین کە زۆرینەی کورد بێ.

بە درێژاییی ئەم بیستوپێنج ساڵەی دوایی، لیستی قوربانییەکانی کوردستان بە شێوەیەکی تراژیدیانە درێژ بووەتەوە. دەشێ ئەمە وەك پارادۆکس بێ لە دەورانێکدا کە ئەوەندە ڕووناك بێ، کوردەکان لە مێژووی خۆیاندا دوچاری چەوساندنەوەیەکی هەرە وەحشیگەرانە ببنەوە. لەگەڵ ئەمەشدا ئەم پارادۆکسە هێشتا تەنیا هەر ڕووکەشە، خەباتی نەتەوەیی لە هیچ دەورانێکدا ئەوەندە توندوتیژ نەبووە. ئێمە بینیمان لە ماوەی داگیرکردنی ئاڵماندا لە ئەوروپا، هەروەها لە جیهانێکدا کە بانگەوازی دانپێدانان بە مافە نەتەوەیییەکانی گەلان دەکا، پاش پەیماننامەی سیڤەر هۆشیاریی نەتەوەییی کوردی زیندوو کردەوە و تورك و فارس تەنیا یەك چارەسەریان لەبەردەمدا مایەوە، ئەویش سڕینەوەیان بوو (لەسەر زەوی) بە زەبری هێز.

لە دەستپێکی زنجیرەیەکی دووروودرێژی هەڵە و خراپ ڕەفتارکردن و خیانەتدا، کە چینییەکان و ئەسیوبییەکان قوربانیی بوون، یەکەمین ئاڵقە بوو لە زنجیرەیەك کە بوو بە هۆی ئاشووبی جیهانی. جیهانی سبەینێ ناتوانێ ڕێ بە سەرزەمینی نادادپەروەرانە، زەبروزەنگ و چەوساندنەوەی درێژەپێدراو، لە هەر کوێیەك بێ، بدا.

سیاسەتی لیبراڵانە و تێگەیشتووی بریتانیای مەزن، نەریتی دیموکراتیی وڵاتە یەکگرتووەکان، خۆشەویستی بۆ ئازادی، کە هەموو مێژووی فەرەنسای تەنیوە، ئامادەبوونی یەکێتیی کۆمارە

سۆسیالیستەکانی یەکێتیی شوورەوەی، بانگخوازیی سەربەخۆییی نەتەوەییی گەلان، بۆ دانوستانکەرانی نێو هاوپەیمانان– فاکتۆری زۆر گەورەی نوێن– کە ئەوەندە زامنی دۆزینەوەی چارەسەرێکی سەرتاپاگیر دەکەن بۆ پرسی کورد، بۆ دروستکردنی کوردستانێکی یەکگرتوو، ئازاد و سەربەخۆ.

پاشکۆکان

ئەمەیان ڕەوشی کوردەکانە لە تورکیا، بڕێک گەواهینامەی ئینگلیزی و فەرەنسایی. ڕەوشی کوردان لە ئێران هەر بە هەمان شێوەیە.

ه. س. ئارمسترۆنگ:

H. C. ARMESTRONG, «Grey Wolf» (London, Arthur Barker, Ltd.)

((کوردستان بە زەبری هێزی ئاگر و ئاسن ڕووبەڕووی زەرەر و زیانێکی مەزن بووەوە. کۆمەڵکوژییەکی گەورە لە دژی کورد لەسەر دەستی مستەفا کەمال ئەتاتورک پێڕەو کرا، بە جۆرێك کە پیاوانی کورد ئازار دەدران و دواتر دەکوژران، گوندەکان سووتێندران و وێران کران، بەربوومی کشتوکاڵی هەمووی بە جارێك لەناوبران و فەوتێندران، هەروەها منداڵ و ژنانی کورد دەستدرێژییان کرایە سەر و دواتر کوژران. مستەفا کەمال ئەتاتورك بە شێوەیەکی زۆر دڕندانە کۆمەڵکوژیی لە دژی کورد ئەنجام دا، بە هەمان شێوەی سوڵتانەکانی عوسمانی کە لە دژی یۆنانی، ئەرمەنی و بوڵگارییەکان ئەنجامیان دا. ئەتاتورك هێزێکی تایبەتی نارد بۆ ناوچە کوردییەکان، هەر لەوێدا دادگایەکی بە ناوی دادگای سەربەخۆییەوە دامەزراند. لە ڕێی ئەم دادگایەوە هەزاران کوردی خستە زیندان و ئازاری دان و چەندانیشی لەسێدارە دان.)) (لاپەڕە ٢٦٥)

((لەو کاتەدا سەرکردەکانی کورد بەشێکیان ڕایان- کرد، بەڵام هێزەکانیان ڕووبەڕووی پەرتەوازەیی و زیانلێکەوتوویی بوونەتەوە. مستەفا کەمال ئەتاتورك دادگەی سەربەخۆیی لە بەشێکی زۆری ناوچەکاندا دامەزراند و لە ڕێی ئەو دادگایانەوە فەرمان درا بە گرتن و لەسێدارەدانی هەموو ئەو کەسانەی وا ڕەخنەیان گرتبوو، یاخود فەرمانەکانی مستەفا کەمال ئەتاتورکیان باش جێبەجێ نەکردبوو. تەنانەت ئەگەر دادوەرانیش سستییان لە جێبەجێکردنی فەرمانەکاندا بنواندایە، هەڕەشەی ترساندن، زیندانیکردن، ئازاردان و لەسێدارەدانی لێ دەکردن.)) (لاپەڕە ٢٦٩)

((کاتێك ٢٨ی حوزەیرانی ١٩٢٥ دادوەرێکی تورك لە دادگای سەربازی –کە ناسراوە بە دادگای سەربەخۆیی– داوای لەسێدارەدانی پەنجاوسێ کەسی کرد. لەوکاتەدا ئەو دادوەرە گوتی: ئێوە هەموو لەیەك خاڵدا هاوبەشن، پێویستە ئاماژە بە سەربەخۆیی کوردستان بکرێ، ئەوەش خاڵی بەرەوپێشچوونتانە، لەبەر ئەوە پێویستە لەسێدارە بدرێن، یاخود باج بدەن.))

ئێرمین ڕۆمانێت:

(کوردستان و پرسی کورد)

(Paris, Librairie Marceau, «Le Trésor du siècle»)

کوردەکان ناڵەناڵیانە بەدەست ژیانی ڕەدوونراوی خۆیانەوە، ئاخنراون لەناو کوردستانێکدا کە لە لایەن تورکەکانەوە کۆنترۆڵ کراوە و لەوێوە بۆ کوردەکان قەدەغەیە لێی دەربچن ئەگەرنا دەکوژرێن و لەوێدا هیچ کەس مافی ئەوەی نییە بچێتە ناویەوە، هیچ پاسپۆرتێك مۆری لێ نادرێ بۆ چوونە کوردستانی تورکیا. ئەوان بەدەست وەحشەتناکیی نابووتیی وڵاتەکەیانەوە دەناڵێن، کە لەوێوە ئەگەر هێڵی ڕێی ئاسنین، ڕێی چاککراوە، پردی دووروودرێژی نێوان دوو دۆڵ، پرد، نەخۆشخانە، تیاترۆخانە، سینەما، کارگە، شوێنی ئاسەواریی مێژوویی لێ نەبێ، ئەوا سێدارەی پڕگوڵی لەسێدارەدراوەکان (دەستەیەك یاخی یەکسەر لەگەڵ حوکمداندا دەموودەست لەسێدارە دران) ڕۆژنامەی (*Le Temps*)، زیندانیانی بێچارە، کە چەند دەستەیەکی تێدا لە ڕاگوێزراوەکان، تێکشکاو و خەمبار، بۆمباباران، قەتڵوعام، تالان و

بنکەی ژین www.zheen.org

برۆ، هەتککردنی کچانی گەنجە، گوێم لە سەدای شیعرێکی ڤیکتۆر هۆگۆیە ((تورك بە ئێرەدا ڕەت بوون، هەموو شتێك وێران کراو و پرسەیە)).

من یاسایەکی حکوومەتی کۆماری تورکیام بینییەوە، کە بە شێوەیەکی ڕەسمی لە ٥ی ئاداری ١٩٣٢دا بڵاوکراوەتەوە، باسی چۆڵکردنی کوردستان لە لایەن کوردانەوە و پڕکردنەوەیان بە تورکان دەکا. ئەمە ئەو خاڵەیە، کە ئیدی پرسی کوردی تێدا بوو بە باسی ڕۆژ.

((تۆماری بەڕێوەبەرایەتیی کۆچەرانی کۆنستانتینۆپڵ ئاماژە بۆ ڕاگواستنی حەوتسەد هەزار (٧٠٠,٠٠٠) کورد دەکا، کە دەبێ لەناو ئاواییە تورکییەکاندا پەرتوبڵاو بکرێنەوە، بە جۆرێك کە ڕێژەکەیان سەدا پێنجی (5%) دانیشتووانە تورکەکان بێ. سەرۆکەکان، کە دەبوو لە شارەکان بژین و هیچ پێوەندییەکیشیان لەگەڵ هاونیشتمانییەکانیان نەبەستن و لەژێر چاودێریی پۆلیسدا بن، بە شێوەیەکی ورد ڕیزبەندی کران. تورکەکان دەبێ لە کوردستان شوێنیان بگرنەوە. ئەنجامەکەی بریتی بووو لە مردنی کوردەکان لەو ڕاگواستنە سەختەدا، بەبێ ئەوەی تورکەکان ڕێی ناو چیاکان بگرنە بەر لەو کەش و هەوا سەختەدا، کە تەنیا خەڵکی ڕەسەنی ناوچەکە دەتوانن تێیدا بژین. بەتورککردنی ڕۆحیی کوردان، ئەوەیان ئامانجی سیاسەتی نەتەوەپەرستانەی سەدەی بیستەم بوو، چونکە ناتوانرێ ئەم کەمینەنەتەوە ڕیشەکێش بکرێ و ڕێکخراوە سیاسییەکانی ئەم نیشتمانپەروەرانە تێك بدرێ)).

((جا بۆیە ئەگەر پەیماننامەی سێڤەر بۆ هەتاهەتایە لەناو تابووتەکەیدا بنوێ، پەیمانەکانی کۆماری تورکیا بەرانبەر بە بەشداریی کوردان بوو، کە وای کرد سوپای مستەفا کەمال، کە لەوساتەوە بە ئەتاتورك ناسرا، سەر بکەوێ، لە بەرانبەردا وەڵامەکەی بریتی بوو لە ڕیشەکێشکردنی بەبەرنامەی کوردان، بۆ تاساندنی داخوازییە نەتەوەییەکانیان بۆ سەربەخۆیی نەتەوەیی و بە ئازادی بەردەستبوونی خاکە زەوتکراوەکەیان لە لایەن کۆمارەوە، بەو بیانووەی کە کوردان کەمینەنەتەوەی تورکن لە ڕێی کۆمیونیەتیەی ئایین و خاکەکەیانەوە وەك وڵاتێکی تورکی لکاوە بە تورکیا)).

((دوای ئەم هەمووە، بۆچی نائومێدی، هەتا لەبەرانبەر بێهێزی کەمبوونی یاسا، دادپەروەری، لە بەرانبەر لاوازیی هێزەگەورەکان، کاتێك بینیمان یەك لە دوای یەك لە ئیمپراتۆریای مەغۆل جیابوونەوە، لەناو هەمان گرژی خوێناوی، کە کوردەکان پێیدا تێپەردەبن، وڵاتەیل و گەلانی داگیرکراو و چەوساوە: ڤالاشیا، مۆلداڤیا، تراسنلاڤیا، دالماتیا، مۆریا، کرێت، قرم، گرێك، سیربیا، ئەلبانیا، سووریا، عێراق، فەلەستین و لوبنان پێیدا ڕەتبوون.))

ڕۆژنامەی "*Le Temps*"،

پاریس، ١٨ی ئابی ١٩٣٧:

(تورکیا بەرانبەر بە پرسی کورد)

((پێویست دەکا لە نزیکەوە بەشوێن شتەکانی تورکیاوە بچین لە دامەزراندنی کۆماری (١٩٢٣)وە بۆ ناسینەوەی ئەم ڕاگەیاندنە کورتە و بەیادهێنانەوەی ئاڵقەیەکی پرسی کورد، کە هێشتا پرسێکی زۆر ناسکە لە وڵاتدا. ڕاستییەکەی ڕۆژنامەوانیی تورکی بە شێوەیەکی ورد خۆی لەوە بەدوور دەگرێ کە وشەی (کورد) چاپ بکا، ئەمە لە وڵاتی ئەتاتورك کارەساتی پەیماننامەی سێڤەریان وەبیر دەهێنێتەوە، کە ئابی ١٩٢٠ لەنێوان تورکیا -کە هێشتا ئیمپراتۆریای عوسمانی بوو- و هاوپەیمانان -سەرکەوتووانی جەنگی گەورەدا= مۆرکرا.))

((هەرچی تایبەت بوو بە تواندنەوەی زۆرەملێی کورد، دوور بوو لەوەی بە شێوەیەکی تەواو بەدی بێ. بایەخی ژمارەی وڵاتانی خاوەند پێوەندی بەو پرسەوە، مەسەلەکەی کەمێك ئاڵۆز کرد.))

((لە هەمووو کاتەکاندا، توخمی کورد زۆر بە توندی شێوێندراوە و سوڵتانەکان، بەر لە سەد ساڵ، ناوەناوە دەبوو لەشکرکێشیی سەربازی بکەنە سەریان، کاتێك ڕاپەرینە چەکدارییەکان زیاتر خۆی بە شێوەیەکی هەڕەشەکارانە دەنواند. کۆمار، لە بە

بنکەی ژین www.zheen.org

دەسەڵات ڕاگەیشتنیەوە ساڵی ۱۹۲۳، ئەم کەلەپوورە زۆرەی کۆکردەوە و یەکەمین تەقەلاشی کۆتاییهێنان بوو بە داپڵۆسینی ڕاپەڕینی چەکداریی ۱۹۲٤، کە نەتوانرا تا ساڵی ۱۹۲٦ بە شێوەیەکی یەکجارەکی بخنکێنرێ و نرخەکەی خوێن و پارەیەکی زۆر ویست.))

لە بارەی ڕەوشی کوردانەوە لە عیراق، ئەوەیان سێ بەڵگەنامەی بریتانییی:

ڕاگەیاندراوی ڕەسمی: ٢٤ی کانوونی یەکەمی ۱۹۲۲- بەغدا. ئەم ڕاپۆرتە لەسەر داخوازیی حکوومەتی خاوەنشکۆی بریتانیا لەسەر پێشکەوتنەکانی عیراق لە ساڵانی ۱۹۲۰-۱۹۲۱دا ئاڕاستەی کۆمەڵەی گەلان کراوە (لاپەڕە ٢٥٦):

((دەسەڵاتی خاوەنشکۆی بریتانیا و حکومەتی عیراق ددان بە مافی ڕەوای کورددا دادەنێن لە چوارچێوەی سنووری دەوڵەتی عیراقدا و هەروەها حکوومەتی کوردی لە سنووری دەوڵەتی عیراقدا بە ڕەسمی دەناسێندرێ. لە هەمان کاتدا، هیواخوازین هەموو پێکهاتە جیاوازەکانی کورد لەنێو خۆیاندا لەسەر شێوازی بەڕێوەبردنی خۆیان و هەروەهایش لەسەر ئەو سنوورانەی کە دەخوازن بکەوێتە چوارچێوەی ئەو حکوومەتە کوردییەوە، ڕێک بکەون. دواتر شاندێکی ڕەسمی بنێردرێ بۆ بەغدا بۆ گفتوگۆکردن لەسەر لایەنی ئابووری و پێوەندییە سیاسییەکان لەگەڵ حکوومەتی خاوەنشکۆی بریتانیا و حکوومەتی عیراق.))

ڕاگەیاندراوی بەڕێز هێنری کۆنوەی دۆبس، فەرماندەی باڵای هێزەکانی بریتانیا لە عیراق. لە وتارێکیدا لە کۆنفرانسی کۆمەڵەی ئیمپراتۆریای شاهانە (The Royal Empire society) لە هوتێل فیکتۆریا لە لەندەن، ١٥ی شوباتی ۱۹۳۳ ڕایگەیاند:

((ئێمە بەو سەرەنجامە گەیشتین کە کەنارگیرکردنی ئاسووری و کوردان تەنیا لەبەر شکۆی زۆری خۆمان بوو.))

"کاپتن فیلیپ مۆم فۆرد"یش لە وتارێکیدا بە ناونیشانی ((کورد، ئاسووری و عیراق)) لە کۆمەڵەی شاهانەی ئاسیای ناوەڕاستدا (*The Royal central Asian society*)، لەندەن، کانوونی دووەم ۱۹۳۳ گوتی:

((پێشتر ڕاگەیێندراوە کە ڕێژەی کورد ٥٠٠,٠٠٠ کەسە و لە ناوچە شاخاوییەکانی باکوور دەژین. ئەوان بەتەواوی دژی ئەو بیرۆکەیەن کە لەژێر دەستی حکوومەتێکی عەرەبیدا بژین. بە هەمان شێوە، موسڵمانیشن. کوردان زۆر بە توندی پەیوەستن بە بەکارهێنانی زمانی خۆیانەوە کە تەواو جیاوازە لە زمانی عەرەبی. ئایا کوردەکان یاخود کەمە نەتەوایەتییەکانی تر ڕازی بوون بە بەشی خۆیان؟

وەڵامی ئەم پرسیارە بەتەواوی ڕوون بووەوە کاتێك پەیماننامەی ئەنگلۆ- عیراقی لە مانگی (حوزەیران)ی ساڵی ۱۹۳۰دا ڕاگەیێندرا. لەوکاتەدا، کوردەکان زانییان هێزەکانی بریتانیا خەریکە لە عیراق دەکشێنەوە، بۆیە لە هەموو لایەکەوە دەستیان بە ناڕەزاییدەربڕین کرد، کۆمەڵەی گەلان و دەسەڵاتی داگیرکاریی بریتانیایش گوێیان لە ناڕەزایی و داخوازییەکانی خەڵکەکە لە هەموو ئاستە جیاوازەکان دەگرت. کۆمەڵەی گەلان داوای پارێزگاریی زیاتری پێکهاتەکانی دەکرد، پێش کشانەوەی ڕەسمیی هێزەکانی بریتانیا لە عیراق.

((لەبیرمە، پێشەوای کوردان داوای پارێزگاریی ئێمەی دەکرد، یاخود لایەنی کەم ئەو بەڵێنانەی نوێنەری هەمیشەییمان لە عیراق یا حکوومەتی بریتانیا بە کوردەکانیان دابوو، جێبەجێ بکەین.

پەیماننامەی ئەنگلۆ- عیراقی لە مانگی حوزەیرانی ساڵی ۱۹۳۳دا مۆرکرا و پێوەندییەکانی نێوان ئێمە (حکوومەتی بریتانیا) و حکوومەتی عیراقی تێدا دوای سەربەخۆبوونی عیراق ڕێکخست. بەڵام مۆرکردنی ئەم پەیماننامەیە، ناڕەزاییی کورد و ئەوانی تری لێ کەوتەوە و نائارامی و پشێوی لە ناوچەکەدا سەری هەڵدا. لە هاوینی ئەو ساڵەدا کوردەکان بایکۆتی هەڵبژاردنیان کرد و پشێوییەکان درێژەیان هەبوو تا سوپای عیراق بە زەبری هێز

بڵاوەی بە ناڕەزایی و پشێوییەکان کرد. شێخ مەحموود بۆ وروژاندنی ناڕەزایی و نائارمیی ناوچەکە داوای لێبوردنی کرد. لە هەمان کاتدا، شێخ مەحموود داوای جۆرێك لە دەسەڵاتی خۆبەڕێوەبەری (ئۆتۆنۆمی)ی بۆ کوردەکان لە سایەی پارێزگاریی بریتانیادا کرد، بەڵام ڕەتی کردەوە ئەو خۆبەڕێوەبەرییە لەژێر دەسەڵاتی ڕاستەوخۆی عەرەبدا بێ لە بەغدا.

((دەخوازرا حکوومەتی عەرەبی بەبێ هیچ پاڵپشتییەك بتوانێ خۆی بارودۆخەکە کۆنتڕۆڵ بکا، بەڵام بەبێ هیچ گومانێك لە ماوەیەکی کەمدا ئەوە ڕوون بووەوە کە بە هۆی هەستی بەتینی کوردەکان بۆ بەدەستهێنانی مافەکانیان و لاوازیی سوپای عیراقەوە ناتواندرێ بە ئاسانی بارودۆخەکە کۆنتڕۆڵ بکرێ.))

هێزی ئاسمانیی بریتانیا هەشت مانگ بەر لە خۆبەدەستەوەدانی شێخ محموود، بەشداری هێرش و بۆردومانکردنی گوند و لادێکان بوو، کە هێزە یاخیبووەکان (هێزەکانی شێخ محموود) شەڕیان تێدا دەکرد. ئۆپراسیۆنەکانی دژ بە کورد لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردوودا بە بەردەوامی ئەنجام دراون، ئۆپراسیۆنەکانی دژ بە شێخ محموود لە ئەیلوولی ١٩٣٠یەوە بۆ نیسانی ١٩٣١ بەردەوام بوون. ئۆپراسیۆنەکانی دژ بە شێخ ئەحمەدیش لە نۆڤێمبەری ١٩٣١ەوە تا حوزەیرانی ١٩٣٢ بە شێوەی پچڕپچڕ ئەنجام دراون، بەڵام مانگی نیسانی هەمان ساڵ تا حوزەیران هێرشەکان بە شێوەیەکی فراوان ئەنجام دران.

ئاماژەدان بە گوتەیەکی بەڕێز ئارنۆڵد ویلسن لە ساڵیادی بۆنەیەکی کۆمەڵایەتیدا لە ٢٨ حوزەیراندا: ((چینی فەرمانڕەوا پێویستی بە فۆرمێکی نوێ هەیە کە بتوانێ بە شێوەیەکی خێرا پشێوی و ئاڵۆزییەکانی ئەنجامی پەرەسەندنی هەستی نەتەوایەتی و دژایەتیی عەرەب، کۆتایی پێ بهێنێ. هەروەها پێویست بوو جۆرێك لە دەسەڵاتی خۆبەڕێوەبەری (ئۆتۆنۆمی) بدرێ بە کورد، بەڵام حکوومەتی عیراق ئامادە نەبوو بۆ هەنگاوێکی لەو جۆرە.

هێزی ئاسمانیی بریتانیا لە بواری شەڕدا بە هیچ جۆرێك پابەند نەبوو بە پەیماننامەی جنێڤەوە) بەڵکوو بۆ ماوەی دە ساڵ بە بەردەوامی بۆدومانی گوند و دێهاتەکانی کردووە و ماوەی شەش مانگی ڕابوردوو بە شێوەیەکی چڕ بۆمبابارانی ناوچە کوردییەکانی کردووە. وێرانکردنی دێهات و سەربڕینی ئاژەڵان، نموونەی شاهێدی کاوڵکاری و خاپوورکردنی ناوچە کوردییەکانن، هەروەك لە وتەی نوێنەری تایبەتی گۆڤاری (*The Time*)دا بۆ پارێزگاریی شارستانییەکان ئەمە بەدی دەکرێ.

وتەکانی بەڕێز جۆن سیمۆن گومانی لەسەر هەموو ئەو پرسیارانە کە سەبارەت بە بۆردومانی ئاسمانیی دژ بە کورد هەبوون، لادا و جەختی لەسەر ئەو ڕاستییە کردەوە، کە نابێ –بەپێی یاسای نێودەوڵەتی و پەیماننامەی لاهای ١٩٠٧– بۆردومانی هیچ گوند و شوێنێك بکرێ، شەڕ و هیچ هێزێکی تێدا نەبێ. هەروەها یاسای سەربازیی بریتانیا ١٩١٤یش جەختی لەسەر هەمان ڕێسا و یاسا کردووەتەوە.

ماوەی مانگەکانی ڕاگەیاندنی پەیماننامەی جنێڤ، لە لایەن بەڕێز جۆن سیمۆنەوە دەیەها بۆمب بەسەر گوند و دێهاتە کوردییەکاندا بەردرانەوە و دواتر تەقینەوە. لەڕاستیدا پێش فڕێدانی بۆمبەکان ئاگاداری گوندەکان دەکرانەوە، بەڵام ئەوە ژیانی ئەوانی نەدەپاراست. ئەو بۆردومانانە دواتر ڕێگەی لە هاووڵاتیان گرت بگەڕێنەوە بۆ دەسکەوتنی خواردن و جێگای نوستن. چەندین کەس بە هۆی ئەو بۆمبابارانەوە گیانیان لەدەست دا. بەڕێز جۆن سیمۆن لە وتەیەکدا دەڵێ: بۆردومانی ئاسمانی لە دژی هاووڵاتیانی مەدەنی و ئەنجامنەدانی هێرش بۆ سەر سەربازی نەیاران، هەرگیز شایانی لێبوردن نین و کاریگەریی خرایان لەسەر شەڕەکانی داهاتووش دەبێ. هەروەهایش بە هۆی پابەندنەبوونمانەوە بە پەیماننامەی جنێڤ، دەکەوینە بەر ئیدانەکردن.

www.zheen.org

PUBLICATIONS
DE LA LIGUE KURDE
No. 1

MEMORANDUM

SUR LE KURDISTAN ET ANNEXES

بنكەی ژین
www.zheen.org

MEMORANDUM

SUR LE KURDISTAN

Conclu en 1920, en présence d'un délégué kurde, le Traité de Sèvres prévoit, dans ses articles 62-64, Section III, la création d'un Kurdistan indépendant.

Par suite du coup d'état de Kemal Ataturk, ces dispositions n'ont jamais été appliquées; en 1923, les accords de Lausanne annulent les stipulations signées à Sèvres, la Turquie s'engage simplement à accorder à tous les habitants de son territoire pleine et entière protection de leur vie et de leur liberté, sans distinction aucune de naissance, de nationalité, de langue, de race ou de religion.

Avant la première guerre mondiale, les territoires kurdes étaient partagés entre la Turquie et la Perse, avec une petite communauté kurde en Russie. La conférence de la Paix et les différents traités avec la Turquie, l'Iran, l'Iraq, qui ont permis aux différents pays du Moyen-Orient d'établir des états de plus en plus indépendants ont abouti, au contraire, pour le Kurdistan, à un morcellement encore plus poussé.

Un territoire continu, s'étendant de la Mer Noire jusqu'au Golfe Persique, habité par un peuple homogène de neuf millions, a été divisé de la manière suivante:

Pays	Superficie totale en kms. carrés	Superficie du territ. kurde en km. carrés et %	Population totale	Population kurde et pourcentage
TURQUIE	790,000	220,000 (29%)	16,200,000	4,000,000 (25%)
IRAN	1,600,000	194,000 (12%)	15,000,000	3,500,000 (23%)
IRAQ	300,000	116,000 (29%)	3,500,000	1,000,000 (28%)

Dix-neuf pour cent des territoires et vingt-quatre pour cent des populations, en moyenne, des trois plus grands états du Moyen-Orient, sont kurdes.

La Syrie d'une part, l'U.R.S.S. de l'autre, englobent, dans les régions limitrophes du Kurdistan turc, respectivement 250.000 et 160.000 Kurdes, ce qui porte le total de leur territoire à 530.000 km. carrés, avec une population de près de neuf millions.

Il s'agit là d'un bloc homogène, les Kurdes étant nettement distincts de leurs voisins, puisque, par la race et la langue, ils appartiennent au groupe indo-européen. Toutes les tentatives faites, par les états intéressés, pour leur imposer leurs langues respectives, ont échoué. Au milieu des peuples du Moyen-Orient divisés à l'infini par les différences de race: Touraniens, Sémites, Iraniens, Hamites; de nationalité: Turcs, Iraquiens, Iraniens, Syriens, Libanais, Arméniens, Juifs, Grecs; de langue: turque, arabe, persane; de religion: Sunnites, Chiites, Ismaélites, Alaouites, Druzes, Orthodoxes, Maronites; de moeurs: nomades et sédentaires, on se trouve devant un peuple fortement uni, qui a vigoureusement affirmé sa volonté d'indépendance nationale.

Après la première guerre mondiale, à l'époque des Mandats, les Kurdes auraient accepté, comme d'autres peuples du Moyen Orient, d'être guidés vers l'indépendance sous un régime semblable. Mais alors que certains peuples étaient dotés de guides Français, Anglais, Russes, qui assuraient leur sécurité et dirigeaient le développement de leurs institutions politiques et sociales, qui leur enseignaient, à côté de leur langue propre, une langue universelle, leur donnant accès aux civilisations mondiales au contact desquelles leur niveau culturel ne pouvait que s'élever, les Kurdes, de leur côté, étaient livrés dans leur écrasante majorité à la Turquie, à l'Iraq et à l'Iran, qui essayaient de les anéantir physiquement par la déportation, les bombardements et les massacres, ou de les détruire moralement, par l'assimilation forcée.

Pour chacun des états qui se sont partagé le Kurdistan, le territoire kurde compris dans ses frontières est comme une sorte de colonie que l'on craint de se voir arracher. On essaie de tirer de ce territoire le maximum d'impôts et de soldats, sans la contrevaleur de mesures constructives. Toute industrie locale est supprimée, en faveur d'industries situées dans les territoires habités par les populations majoritaires. Dès qu'un état se sent assez fort, il entreprend l'assimilation forcée de cette minorité turbulente et irréductible.

Est-il possible de garantir les droits nationaux kurdes, sans transformer la configuration politique du Moyen-Orient? Pour assurer la protection de ces droits, il faudrait instituer, dans chacun de ces états, un contrôle des puissances Alliées, qui

www.zheen.org

serait si étroit que l'indépendance des pays en deviendrait illusoire.

Pourrait-on, pour simplifier le problème, incorporer les Kurdes à l'un des états du Moyen-Orient? Le plus fort d'entre eux, la Turquie, n'a pu les assimiler. Et en incorporant le Kurdistan à l'un quelconque des états du Moyen Orient, on en ferait un pays à majorité kurde.

Au cours des dernières vingt-cinq années, la liste des sacrifices du Kurdistan s'est tragiquement allongée. Il pourrait sembler paradoxal que ce soit à une époque aussi éclairée que les Kurdes aient dû subir les persécutions les plus brutales de leur histoire. Ce paradoxe n'est pourtant qu'apparent; dans aucune période, les luttes nationales n'ont été aussi exaspérées. On l'a bien vu au cours de l'occupation allemande en Europe. Et, dans un monde qui professait la reconnaissance des droits nationaux des peuples, après le traité de Sèvres qui avait ranimé la conscience nationale kurde, Turcs et Persans ne pouvaient trouver d'autre solution à la question kurde que de la supprimer par la force.

Au début d'une longue série d'erreurs et d'abus, la trahison dont furent victimes les Chinois et les Ethiopiens était le premier chaînon d'une chaîne qui a abouti à la conflagration mondiale. Le monde de demain ne peut permettre que des foyers d'injustice, de violence et d'oppression subsistent, où que ce soit.

La politique libérale et compréhensive de la Grande Bretagne, les traditions démocratiques des Etats-Unis, l'amour de la liberté dont est pétrie toute l'histoire de la France, la présence de l'URSS, apôtre de l'autonomie nationale des peuples, aux négociations interalliées — gigantesque facteur nouveau — sont autant de garanties d'une solution définitive de la question kurde par la création d'un Kurdistan uni, libre et indépendant.

ANNEXES

Voici, sur la situation des Kurdes en Turquie, quelques témoignages anglais et français. En Iran, la situation des Kurdes était la même.

H. C. ARMSTRONG, «Grey Wolf»
(London, Arthur Barker, Ltd.)

« Kurdistan was laid waste with fire and sword, the men were tortured and killed, the villages burnt, the crops destroyed, the women and children raped and murdered. The Turks of Mustafa Kemal, in revenge, massacred the kurds with the cruelty and ferocity with which the Turks of the Sultan had massacred Greeks, Armenians and Bulgars. Mustafa Kemal sent special military Tribunals of Independence, as they were called. They hanged, banished and imprisoned thousands with military brevity. Many were tortured. » (Page 263)

« The leaders might escape this time, but their followers should suffer. He sent out the Tribunals of Independence. They combed through Turkey, making a reign of terror and a bloody assize. They sent men to the gallows for an ill-timed jest, an implied criticism, or a refusal to carry out some minor regulation. If the judges slackened, Mustafa Kemal urged them on with threats... With prison, torture and the gallows, with blood and terror, he branded his marks on Turkey. » (Page 289)

« When on June 28, 1925 the Turkish Prosecutor of the military Independence Tribunals demanded the heads of fifty-three accused, in summing up his charge he said. You are all united on one point, that is to say the constitution of an independent Kurdistan, which inspired you onward. For that, on the gallows you will have to pay. »

JOMINE BONANETTE

(LE KURDISTAN ET LA QUESTION KURDE)

(Paris, Librairie Maresq, « Le Trésor des siècles »)

Les Kurdes gémissent sur leur existence de bêtes traquées, emprisonnées dans le Kurdistan contrôlé par les Turcs, d'où il est interdit aux Kurdes de sortir sous peine de mort et où nul n'a le droit de pénétrer. Aucun passeport n'est visé pour le Kurdistan turc. Ils gémissent sur l'horrible laideur de leur pays où à défaut de chemins de fer, de routes carrossables, de viaducs, de ponts, d'hôpitaux, de théâtres, de cinémas, d'usines, de monuments, se dressent des échafauds fleuris de pendus « des grappes de rebelles aussitôt exécutés que jugés » (LE TEMPS) des prisons sinistres, où cheminent des processions de déportés exténués et navrés, avec pour divertissements, des massacres, des pillages, des viols de jeunes filles. J'entends l'écho des vers de Victor Hugo «Le Turc a passé là, tout est ruine et deuil».

J'ai découvert une Loi émanant du Gouvernement de la République Turque, promulguée le 5 Mai 1932, qui vise l'évacuation du Kurdistan par les Kurdes et son peuplement par les turcs. C'est le point où la question kurde est arrivée à son actualité.

« Les registres de la Direction d'Emigration de Constantinople indiquent la déportation de 300,000 Kurdes qui devaient être éparpillés dans les villages turcs, dans la proportion de 5 % de la population turque. Les chefs, soigneusement triés, devaient habiter les villes, et se tenir sans rapports avec leurs compatriotes et sous la surveillance de la police. Des Turcs devaient prendre leurs places au Kurdistan. Le résultat fut la mort des Kurdes dans cet exode cruel, sans que les Turcs prissent le chemin des montagnes au climat rude, où seuls peuvent vivre des autochtones. Faire une âme turque aux Kurdes, telle fut l'objectif de la politique nationaliste au 20 me siècle, puisqu'on n'arrivait pas à exterminer cette minorité et à détruire les organisations politiques de ses patriotes »

« Car, si le traité de Sèvres devait dormir à jamais dans son linceul, restaient les promesses de la République Turque en échange de la participation des Kurdes qui donnèrent la victoire aux armées de Moustapha Kemal, dénommé depuis Ataturk. La réponse fut l'extermination systématique des Kurdes, pour étouffer leurs revendications à l'indépendance nationale et à la libre disposition de leur territoire séquestré par la République, sous le prétexte que les Kurdes sont des minorités turques par la communauté des religions, et que le territoire est un pays turc annexé. »

« Après tout, pourquoi désespérer, même en face de la carence retentissante du droit, de la justice, en face de la veulerie des Puissances, quand les uns après les autres, on a vu se détacher de l'Empire des Mongols, dans les mêmes convulsions sanglantes par lesquelles passent les Kurdes, pays et peuples conquis, opprimés: Valachie, Moldavie, Transylvanie, Dalmatie, Morée, Crète, Crimée, Grèce, Serbie, Egypte, Albanie, Syrie, Iraq, Palestine, Liban».

« LE TEMPS » Paris, 18 Août 1937 »

(LA TURQUIE DEVANT LA QUESTION KURDE)

« Il faut avoir suivi de près les choses de Turquie depuis l'avènement de la République (1923) pour reconnaître, dans cette courte déclaration, l'évocation d'un épisode de la question kurde qui demeure un problème encore très délicat. La presse turque évite en effet, soigneusement d'imprimer le mot « kurde » qui rappellerait au pays d'Ataturk le désastreux Traité de Sèvres, signé le Août 1920, entre la Turquie, encore alors l'Empire Ottoman et les Alliés, vainqueurs de la grande guerre. »

« Quant à l'assimilation des peuplades kurdes, elle est loin d'être entièrement réalisée, et l'importance numérique des intéressés rend le problème un peu complexe ».

« De tout temps, les éléments kurdes ont été fort agités, et les Sultans, déjà, il y a près de cent ans, devaient périodiquement envoyer des expéditions militaires, lorsque l'insurrection se montrait plus menaçante. La République, depuis son avènement, en 1923, eut à recueillir ce lourd héritage, et sa première tâche fut de terminer la répression de l'insurrection de 1924, qui ne put être définitivement étouffée qu'en 1926, au prix de pas mal de sang et d'argent.»

Sur la situation des Kurdes en Iraq, voici trois documents britanniques:

OFFICIAL DECLARATION made at Baghdad on December 24, 1922, on behalf of H.B.M.S Government, contained in the Special Report submitted to the League of Nations on the progress of Iraq for the period 1920-31 (Page 256):

« His Britannic Majesty's Government and the Government of Iraq recognise the rights of the Kurds living within the boundaries of Iraq to set up a Kurdish Government within those boundaries, and hope that the different Kurdish elements will, as soon as possible, arrive at an agreement between themselves as to the form which they wish that Government should take, and the boundaries

within which they wish it to extend, and will send responsible delegates to Baghdad to discuss their economic and political relations with His Britannic Majesty's Government and the Government of Iraq.»

DECLARATION of Sir Henry Conway Dobbs, G.B.E.K.C.B.K.C.M.G.K.C.I.E. formely H.B.M.S. High Commissioner for Iraq, at his lecture at the Meeting of the Royal Empire Society, at the Hotel Victoria, London, February 15, 1933:

« We have seemed, by this abandonment of the Assyrians and Kurds, to sacrifice our very honour. »

CAPTAIN PHILIP MUMFORD, « Kurds, Assyrians, and Iraq » (London, The Royal Central Asian Society, January. 1933).

« The Kurds, as already stated, number some 500,000 and are concentrated in the mountainous areas in the north. They have always been hostile to the idea of being placed under an Arab Government, as, although Moslems, they are racially, linguistically, and temperamentally different from the Arabs. Are they and the other minorities satisfied with their prospects? This question was answered quite definitely when the Anglo Irak Treaty was published in June, 1930, and they realized that British withdrawal was imminent. Petitions from all sections were received by the Mandatory Power and by the League of Nations, asking for further safeguards before the withdrawal of British officials. »

نبكەی ژین
www.zheen.org

« Remember, the chief crime of the kurds was to ask for our protection, or at least the fulfilment of the promises made by our Government and the permanent Mandates Commission.»

« The Anglo-Iraq Treaty governing our relations with Iraq after that country became independent was published in June 1930, and resulted in petitions and further signs of unrest amongst the kurds and others. The kurds attempted, wisely or otherwise, to boycott the elections due that summer. This agitation ended in a riot, when the Iraq Army fired on a Kurdish crowd. Shaikh Mahmoud took this for an excuse for breaking out into open rebellion. Mahmud asked for a limited form of autonomy under British protection and protested against direct rule from Baghdad under the Arabs. »

« It was hoped that the Arab Government would be able to deal with the situation unaided, but it soon became obvious that, owing to the depth of Kurdish feeling and the inefficiency of the Arab Army this was out of the question. »

« The Royal Air Force had to bear the brunt of the operations,

and the bombing of the villages was unavoidable if the rebellion was to be crushed even so, it was eight months before Mahmud surrendered. »

« Operations against the Kurds during the past two years have been almost continuous, operations against Sheikh Mahmoud taking place from September 1930 to April 1931, and operations against Sheikh Ahmad intermittently from November 1931 to June 1932, being intensive from April to June. »

« Let me quote an extract from the anniversary lecture to this Society, given by Sir Arnold Wilson on June 8:

« The growth of nationalism amongst the Arabs of Iraq will result in the emergence of a ruling class of a new type, and a form of autonomy for the Kurds for which the Iraq Government is not yet ripe, judging from the pertinacity with which (notwithstanding declarations at Geneva) the R.A.F. have been bombing the Kurdish population for the last ten years and in particular the last six months. Devastated villages and slaughtered cattle bear witness to the spread, in the words of a special correspondence to « THE TIMES » of a uniform pattern of civilization. »

« This raised the whole question of unrestricted aerial bombardment. Sir John Simon's speech in the Commons on March 20, 1934, X. emphasized the fact that in international law, under the Hague Convention of 1907, bombardment « by any means whatever » of undefended villages and buildings was prohibited, and in the British Manual of Military Law of 1914 this prohibition was and is still obligatory on the British Army».

During the very months in which declarations on the subject of aerial bombardment were made at Geneva by Sir John Simon, Scores of tons of high explosives were dropped on kurdish villages. Warning are, indeed, always given if possible to the villages beforehand, so that the women and children may be removed, but this is not really relevant. Delay action bombs were used to prevent the inhabitants from returning to get food or bedding. These bombs had caused deaths months after they had fallen. In the words of Sir John Simon, to attempt to strike fear into a civil population and to use aircraft not against military units, but against undefended villages, will inevitably lead to our condoning in a future war the very things we condemn in theory to-day at Geneva.

X. Reprinted in his Comments and Criticisms, 1932.

www.zheen.org